Ještě k denárům s písmeny RƎ pod kaplicí

Josef Paukert

V nedávno uveřejněném článku[1] nás Z. Petráň seznamuje se dvěma dalšími denáry Boleslava I. bavorského typu, které mají na lícní straně kříž, v jehož úhlech je pět teček (1-1-1-2) a na rubní straně je kaplice s písmeny RƎ. Dále uvádí hmotnost denáru stejného typu ze sbírky Národního muzea, který rovněž nedávno uveřejnil L. Polanský.[2] Doplňuje tak počet známých exemplářů tohoto denáru na 6, k dříve již jednoznačně popsaným exemplářům z nálezů Karwiany (Karowane),[3] Kumna[4] a Zalesie.[5] Umožňuje tím nejen stanovit průměrnou hmotnost tohoto typu na 0,992 g ze čtyř údajů,[6] ale zavést jej jako prokazatelně existující nový pětikuličkový typ na místě sporného šestikuličkového typu Cach 1.[7] Na rozdíl od Petráně bych však šestikuličkový typ C1 neodmítal absolutně, uvážíme-li, že Fialou[8] vyobrazený denár měl asi předlohu pro kresbu.

Obdobnou nejasnou situaci, jakou popisuje Petráň pro typy pětikuličkový a šestikuličkový, však nalézáme i pro denáry s 9 a 10 kuličkami a písmeny RƎ pod lomenicí. Zatímco devítikuličkový typ je zcela nesporný, Fiala[9] popisuje pod čísly 71,72 a 2894 i desetikuličkový typ (3-3-3-1).

Denár č. 71 údajně pocházel z nálezu Karwiany a denáry 71 a 72 měl mít Fiala ve své sbírce, což zvyšuje hodnověrnost jejich popisu. Denár 2894 měl pocházet z nálezu čištěveského. Friedensburgův popis Karwianského nálezu a údaje od něho převzaté Smolíkem[10] jasně mluví o šesti českých denárech tam obsažených. Pochybnosti vzbuzuje však Fialova formulace[11] „několik českých“ a fakt, že sám Friedensburg připouští možnost ztráty několika kusů z Karwianského nálezu ještě před jeho popisem. Do souboru denárů s písmeny RƎ pod lomenicí musíme tedy, byť s malou pravděpodobností, připustit i desetikuličkový typ.

Zcela novým typem, v české literatuře zatím nepopsaným, je však čtyřkuličkový typ s RƎ pod lomenicí. Je vyobrazen a popsán v aukčním katalogu fy Münzzentrum Köln č. 93 (leden 1998), položka 3135.

Mince je popsána takto:

Líc: V perličkovém obvodku kříž, v každém úhlu kulička. Okraj perličkový, opis: BOLEZLAV DVX,.

Rub: Kaplice, pod ní R:Ǝ okrajek nezřetelný, opis: ... IΛ∿ (nedoražený).

Hmotnost: 0,98 g

Katalog uvádí v popisu: „*Cach vergleiche 1. Die erste böhmische Münze*!“

[1] PETRÁŇ, Z.: *Problematika denárů Boleslava I. s písmeny RƎ pod kaplicí*, Num. listy 57, 2002, s. 129–135.

[2] POLANSKÝ, L.: *Nález denáru bavorského vévody Jindřicha II. v Praze na Hradčanech,* Num. listy 56, 2001, 139–141.

[3] FRIEDENSBURG, F.: *Der Silberfund von Karowane*, Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift 36, 1877, s. 226–231.

[4] FRIEDENTHAL, A.: *Der Münzfund von Kumna*. Beiträge zur Kunde Estlands 18, 1932, s. 1–9.

[5] DEKOWNA, M. – REYMAN, J. – SUCHODOLSKI, S.: *Wczesrnosredniowieczny skarb srebrny z Zalesia*, Wroclaw 1974. Srv. též HAHN, W., Die älteste böhmische Münzprägung Boleslaus II. – eine Materialzusammenstellung, Moneta mediaevalis, Warszawa 2002, s. 379–392.

[6] Kumna 46 – 0,94 g; Zalesie 278 – 1,13 g; Petráň 1 – 0,85 g; Národní muzeum H5-2097, 1,05 g.

[7] CACH, F.: *Nejstarší české mince I*, Praha 1970.

[8] FIALA, E.: *Nález čištěveský*, Památky archeologické 17, 1897, s. 255–258, s. 337–346. Jedná se o č. 7 popisu.

[9] FIALA, F.: *České denáry*, Praha 1895.

[10] SMOLÍK, J.: *Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje*, Praha 1899.

[11] FIALA, E.: *České denáry*, Praha 1895, s. 153.

Písmena pod kaplicí korespondují s bavorskými mincemi Ludvíka Dítěte, Hahn[12] 4 b1 R••E, Arnulfa, Hahn 5 c1 R⁝E a krále Konráda I., Hahn 6 a1 R:E. Tato poslední mince se shoduje s nově popisovaným českým denárem i výzdobou v úhlech kříže, totiž tečkou v každém úhlu.

Porovnání fotografie čtyřkuličkového denáru v uvedeném katalogu s fotografiemi obou pětikuličkových denárů, publikovaných Petráněm vykazuje překvapující shody, nutící nás k úvaze o totožnosti razidel. Jak však vysvětlit shodnost razidel a různý počet kuliček? Možná vysvětlení jsou dvě. Buď je čtyřkuličkový denár nedoražený z pětikuličkového razidla, nebo bylo výchozí čtyřkuličkové razidlo upraveno doplněním páté kuličky. Pro druhou možnost svědčí, že denár z katalogu Műnzzentrum byl opětovně a výslovně označen jako čtyřkuličkový: poprvé v citovaném katalogu, podruhé Hahnem.[13]

Soubor českých mincí s RƎ pod lomenicí tedy zahrnuje typy čtyřkuličkový, pětikuličkový a devítikuličkový, zatím sporné, málo pravděpodobné typy zůstávají šestikuličkový a desetikuličkový.

Důležitost souboru typů denárů s RƎ pod lomenice je tedy v tom, že jasně dokládá úzkou časovou návaznost typu čtyřkuličkového a devítikuličkového. Tuto souvislost dokládá i denár Lasowice 154,[14] mající líc s kaplicí, písmeny ƆOШ a jménem Boleslava ΛVΛVΛZƎΛO:B, (tedy jako líc C7) a rub s křížem, v jehož každém úhlu je po kuličce a se zkomoleným jménem Boleslava v opise.

Časová souvislost čtyřkuličkového a devítikuličkového typu nastoluje otázku o jejich časové návaznosti neboli o tom, který typ byl první. Postavil ji již Petráň, který ji zároveň zodpověděl ve prospěch typu devítikuličkového. Podle mého názoru však definitivní stanovisko musí vyjít z širší analýzy a z diskuse, založené na větším množství argumentů, než zatím uvedl Petráň. Petráňův článek je však nutno uvítat jako vhodný podklad k diskusi.

•••••

Nochmals zu Denaren mit RƎ unter dem Kirchengiebel

In einem neulich veröffentlichten Artikel beschreibt Z. Petráň zwei weitere böhmische Denare Boleslaus I. vom bayerischen Vorbild, die an der Aversseite einen Kreuz mit 5 Punkten (1-1-1-2) und an der Reversseite einen Kirchengiebel mit Buchstaben RƎ zeigen. Damit steigt die Zahl der bekannten Stücke solcher Denare auf 6, und so ist es möglich, auch das Durchschnittsgewicht 0, 992 g aus vier Angaben festzustellen. Der fünfpunktige Typ sollte also den sechspunktigen Typ Cach 1 ersetzen. Bedenken wir aber, dass eine Vorlage für die Abbildung in der ursprünglichen Beschreibung von Fiala existieren musste, können wir die Existenz vom sechspunktigen Typ Cach 1 nicht ganz ausschliessen.

Analog unklare Situation gilt aber auch für neun- und zehnpunktige Typen mit Kirchenlettern RƎ. Den zehnpunktigen Typ kann man nicht absolut ablehnen, da zwei von Fiala beschriebene Exemplare direkt aus seiner eigenen Sammlung stammten.

In die Gesamtheit der Denare mit RƎ unter dem Kirchengiebel muss man auch den vierpunktigen Typ (beschrieben im Auktionskatalog Münzzentrum Köln 93, Januar 1998, Nr. 3135 mit Bemerkung „Die erste böhmische Münze") einbeziehen.

Die Bedeutung der Gesamtheit der Denare mit RƎ unter dem Kirchengiebel liegt darin, dass sie klar und von neuem die enge zeitliche Zusammengehörigkeit der vier- und neunpunktigen Denare Boleslaus I. belegt. Zum erstenmal zeigte diesen Zusammenhang der Denar Lasowice 154, mit Avers von Cach 7 und Revers mit Kreuz mit Punkten in allen Winkeln. Die Frage, welcher von diesen zwei Typen älter war, hat bereits Petráň zugunsten des neunpunktigen Types beantwortet. Der Meinung des Autoren dieses Aufsatzes nach, muss sich aber die endgültige Lösung erst aufgrund breiterer Analyse und Diskussion ergeben. Dabei sollte man auf mehreren Argumenten basieren, als Petráň bisher angeführt hat.

Deutsch vom Verfasser

•••••

[12] HAHN, W.: *Moneta Radasponensis*, Braunschweig 1976.

[13] Srv. pozn. 5 „die unterschiedliche Punktierung im Avers dürfte auf Umschnitte zurückzuführen sein; schliesslich kam eine Vierpunktigkeit zustande (auf dem Exemplar der Auktion Münzzentrum Köln 93, Januar 1998, 3135."

[14] BARTAK, A. – BUTENT-STEFANIAK, B.: *Skarb monet z X. wieku z miejscowości Lasowice woj. Opolskie*, WN 41, 1997, s. 29–69. Též PAUKERT, J.: *Nové poznatky o nejstarších českých mincích z polských nálezů*. Num. listy, v tisku.

Neznámý mincmistr a neznámý řezač kolků olomouckého biskupa Karla II. z Liechtenštejna

Jan Štěpán

Mincovní činnost olomouckého biskupa Karla II. z Liechtenštejna začínala v období pokračujících snah o její zrušení.[1] Byť tyto snahy vycházely přímo od samotného císaře, Liechtenštejn na ně příliš nedbal, a tak nejen že ražbu nezrušil, ale naopak povznesl a v roce 1665 zřídil novou mincovnu v Kroměříži, jejíž budova stojí dodnes. V počátcích jeho mincovní činnosti tam působili jako mincmistři Pietro Buoncompagni (1664–1667) a Francouz Bourdois (1665–1667).[2] Poté však již Liechtenštejn místo mincmistra neobsadil a mincovnu držel plně ve vlastní režii, neboť se mincmistři na úkor biskupa neustále obohacovali. Období, kdy již v mincovně nadále nebyl ustanovován mincmistr, je dáno 1. březnem 1668, kdy s výše uvedenými mincmistry skončila nájemní smlouva.[3]

Potud dosavadní známá fakta. Byť se v tomto případě jedná zřejmě jen o krátkou epizodu, ukazuje se, že měl biskup Karel II. z Liechtenštejna ještě jednoho mincmistra. Německy psaná smlouva s ním a přísaha, kterou složil, se dochovala a je ze 14. května 1668.[4] Tou osobou byl Samuel Pfahler. Rozhodnutí o jeho přijetí zřejmě padlo nedlouho před tím. V listu z Vyškova z 10. dubna 1668, který psal biskup svému hospodářskému správci Tomáši Sartoriovi, se mluví o zaměstnanci mincovny v Břehu, který má sdělit cenu nějakého stříbra. Biskup dále píše, že by mohl být zajímavý a že je rozhodnut nabídnout mu místo mincmistra s tím, že by dostával dvanáctý díl zisku.[5] Pravděpodobně se zde tedy jednalo o Pfahlera. Mimo vlastní smlouvu o něm však téměř nemáme zpráv, kromě toho, že je zmíněn v listu Michaela Zehmiše z mincovny v Břehu z 12. června 1668, ve kterém se jinak mluví o získávání stříbra pro mincovnu.[6]

Byť Pfahler v kroměřížské mincovně mincoval jen krátkou dobu, není jinak až tak neznámá osoba. Samuel Pfahler se narodil 5. března 1647 ve Vratislavi jako syn Christiana Pfahlera, mincmistra brunšvického, břežského a kurfiřtů saských.[7] Jak již bylo řečeno nejspíše to byl on, koho biskup označil za zaměstnance mincovny v Břehu; zde tedy nejspíše jako velice mladý za-

[1] SUCHOMEL, Dan – VIDEMAN, Jan: *Mincovnictví olomouckých biskupů a arcibiskupů (1608–1820),* Kroměříž 1997, s. 134–136.

[2] Zemský archiv Opava pobočka Olomouc (ZAOpO), fond Arcibiskupství Olomouc (AO), oddělení spisy, karton 1813, i.č. 3955, účty za stavební práce od 21. března do 9. května 1665, účet truhláři Martinu Melcrovi z 24. dubna za truhličku pro francouzského mincmistra – tím v dané době mohl být jen Bourdois (Buoncompagni a Gariboldi byli Italové) *„…1 Casten mit 2 thürn In die Münz vor d. französischen H Münczmeister…"*

[3] SUCHOMEL, D. – VIDEMAN, J.: *Mincovnictví*, s. 134.

[4] ZAOpO, fond AO, karton 1842, f. 72–74, list z 14.5.1668, ve smlouvě je zmíněn mincovní pokladník a písař Fridrich Rotter, Pfahler se zavazuje pozvednout biskupskou mincovnu k lepšímu, nepropouštět stávající zaměstnance a nepřijímat bez vědomí biskupa cizí. Nakupovat pagament za vídeňskou hřivnu stříbra ne víc než 18 zl 15 kr., při nákupu méně než 50 hřiven 18 zl a při malém nákupu za 17 zl 45 kr. Nakoupený kov bude na jeho náklad dopraven do Osoblah a odtud pak na náklad biskupa do Kroměříže. Z vídeňské hřivny dle císařského nařízení o 19 zl 30 kr. má odvést 14 grošů (tříkrejcarů) nebo 42 krejcarů.

[5] ZAOpO, fond AO, karton 191, list z 10. dubna 1668.

[6] ZAOpO,fond AO, karton 1841, f. 257–258, list z 12.6.1668.

[7] FRIEDENSBURG, Ferdinand: *Schlesiens neuere Münzgeschichte*, Breslau 1899, s. 131, 134.

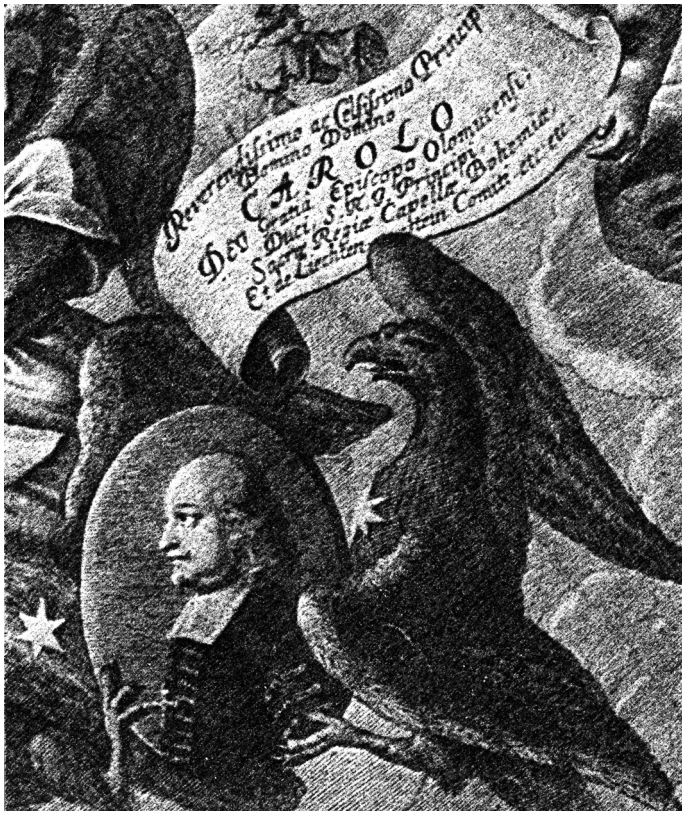

• Biskup Karel II. Z Liechtenštejna / výřez z olomoucké teze, 1686

čínal. Z pozdějšího působení Samuela Pfahlera víme, že byl mincmistrem v Olešnici, a to přibližně v letech 1674–1679.[8] Tam používal jako svou mincmistrovskou značku iniciály SP, mezi nimiž stojí srdce, z něhož vychází kříž. Toto znamení nacházíme na jeho sekretní pečeti, kterou zpečetil hned dvakrát v témže listu mincmistrovskou smlouvu a přísahu v Kroměříži.

Tolik k mincmistrovi. Pokud se jedná o řezače mincovních kolků, je jím jistý Johann Weinreich.[9] Dochoval se německy psaný list bez datace, kde Weinreich žádá biskupa, aby jeho nemocný syn směl odjet k matce a aby se tam mohl učit, a v žádosti se odvolává na svou chudobu.[10] V listu se podepsal jako řezač mincovních kolků. Datace listu se zřejmě nepodaří upřesnit, ale v kopiáři vyšlé korespondence z roku 1667 se dochovala odpověď z 10. srpna na list správce lukovského statku.[11] Tento správce prý zlatníku Johannu Weinreichovi dal 24 lotů stříbra

•••••

[8] FRIEDENSBURG, F.: *Schlesiens,* s. 160–162.

[9] K otázce řezačů kolků např. SCHULZ, Karl: *Überlegungen zu den Barockmedaillen des Bistums Olmütz/K barokním medailím olomouckého biskupství*, in: Folia Numismatica 16/17, Brno 2002, s. 96–103.

[10] ZAOpO, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků (ÚŘAS), karton 77, signatura C 7/5 – 3, fol. 9.

[11] ZAOpO, fond AO, oddělení knihy, kopiář odeslané korespondence č. 155 z let 1665–1668, pag. 307–309.

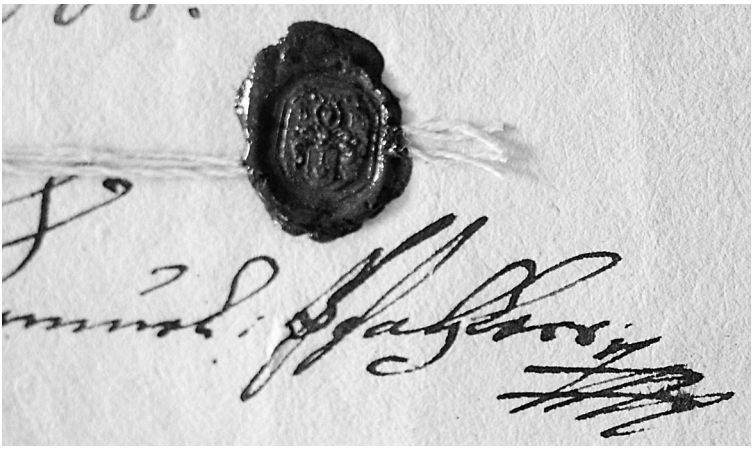

• Sekretní pečeť a podpis mincmistra Samuela Pfahlera

v tolarech na zhotovení 12 stříbrných číšek. Zlatník však odvedl jen dvě a poté co dostal zaplaceno, již zbytek zakázky nedokončil. Nad jeho konáním nevyjadřuje žádné podivení, naopak uvádí *„...že tenž dotčenej Weinreich velikej machlíř, falešnej člověk, kterej na nic jiného, než kdyby pro chudobu však jeho, lidi šiditi mohl, myslí...“*. Zmiňuje dále, že v Kroměříži není usedlý, ale že již za dobu svého působení stačil podvést mnoho lidí, včetně podvodu s kostelním stříbrem, které přijal již před dvěma lety, ale zakázku z něj neudělal. Dále píše, že bude vsazen do vězení, ale uvádí, že je prý tak chudý, že *„... ne tak nic, nýbrž ani kusu chleba do huby strčiti nemá…“*, takže zřejmě své pohledávky nebude moci vyplnit.

Stojíme před člověkem, který byl zlatníkem, ale byl tak chudý, že zakázky, které dostal nejspíše rozprodal, aby přežil. Důvod, proč ještě není ve vězení a prozatím do něj nebude vsazen, byl ten, že *„…nyníčko do J(eho) V(ýsosti) O(svícené) K(nížecí) M(ilosti) mého milostivého knížete a pána pana mince tu v Kroměříži, některé pilné dílo ku zhotovení v rukách svejch má…“*.

Nedatovaný list Jana Weinreicha uvádí jako řezače mincovních kolků, datovaný jako zlatníka, který má práci v kroměřížské mincovně. Je samozřejmě zvláštní, že člověka, který je podvodník a prakticky bez prostředků, zaměstná biskup v mincovně jako tvůrce razidel, ale tyto listy to jednoznačně dokazují. Johann Weinreich byl tedy zřejmě velmi dobrým řemeslníkem, a to mu přinášelo nejen běžné zakázky, ale také zakázku, či snad přímo zaměstnání v biskupské mincovně.

•••••

Ein unbekannter Münzmeister und Stempelschneider des Bischofs in Olomouc Karl II. von Liechtenstein

Aus dem erhaltenen Münzmeistervertrag und aus dem Eid vom 14. Mai 1668 wurde der vorher unbekannte Münzmeister des Bischofs in Olomouc Karl II. von Liechtenstein bestimmt. Es war der Angestellte der Münzstätte in Břeh und der spätere Münzmeister in Olešnice Samuel Pfahler, der als seine Münzmeistersignatur ein Zeichen mit seinem Siegel anwendete. Es ist nicht bekannt, wie lange er als Münzmeister in Kroměříž tätig war. Im Jahr 1667 erscheint in der Münzstätte in Kroměříž als Stempelschneider Jan Weinreich, aber auch in seinem Fall wissen wir nicht, wie lange er in der Münzstätte arbeitete.

Übersetzt von B. Vančura

NL LVIII • 2003

Hudební portréty a akty na medailích a plaketách Vladislava Mašaty

Juliana Boublíková-Jahnová

S dílem medailéra a sochaře Vladislava Mašaty (nar. 7. 4. 1948) mají milovníci drobného reliéfního umění možnost setkávat se hlavně od posledního desetiletí 20. století.

Během krátké doby se vyhoupl mezi přední české medailéry. Je autorem několika ražených, ale především litých medailí a plaket a také návrhů na mince. Rovněž se už několikrát zúčastnil mezinárodní přehlídky medailérské tvorby FIDEM. Nejvíce obdivných ohlasů sklidil na výstavě světové medailérské federace v roce 2000 ve Výmaru, s výraznými plaketami *Úprk* a *Děs* a na zatím poslední v roce 2002 v Paříži, s erotickými náměty na plaketách *Selekce* a *Vábnička.*

Na medailérskou půdu vstoupil Vladislav Mašata zhruba před 15 lety. S kolegou, medailérem a uměleckým kovářem Janem Smržem vytvořili před čtyřmi lety miniskupinu Chaise-longue, a dokonce uspořádali už druhé sympozium s názvem *Na košířském dvorku*; ten je spojovacím článkem mezi jejich ateliéry. Tato nejmenší skupina vymýšlí a pracuje se značnou dávkou nadsázky, která vtiskuje jejich dílu nezaměnitelný charakter.

Mašatovu tvorbu lze čím dál výrazněji rozdělit na ražené kusy a litá díla. U ražených medailí byla jeho forma zpočátku uhlazená, odpovídající požadavkům zadavatele, i když v některých méně významných partiích si už troufl na strukturu a abstraktnější pojetí.

První práce, které Vladislav Mašata vytvořil, byly návrhy do soutěží na mince. Zúčastnil se více soutěží a plody, které odtud vzešly, odpovídaly mincovní formě, tzn. realistické pojetí s větší či menší dávkou stylizace a nízký reliéf, od mincí neodmyslitelný. Nejlepší návrhy byly např. na *Jana Kupeckého*, *Národní divadlo*, *AVU*, *Karla Čapka*. Druhé místo získal Mašata v soutěži na českého skladatele *Antonína Dvořáka* a třetí místo na minci *koně Převalského*. Na tomto díle se nezapře dokonalá znalost koňských těl milovníka dostihového sportu a kdysi i jezdce.

Počátkem 90. let sklidil úspěch hned dvakrát: byly to ražby stříbrné *medaile Za hrdinství* a tombakové *Za svobodu*. Medaile za hrdinství má osobitě řešenou stranu s českým dvouocasým lvem, který je podán ve zkratce, jež je Mašatovi blízká, a přitom má všechny atributy státního znaku.

Přesto tyto úspěšné práce neuspokojily stále pátrajícího ducha někdejšího pasíře, který cítil potřebu po co nejsvobodnějším vyjádření, po tom, aby mezi ním a dílem nestál objednavatel, který by si diktoval podobu medaile. Mašata vytvořil ještě několik realistických medailí na zakázku, ale bytostně prahl po přenesení a zakotvení svého subjektu do práce, která by předvedla osobitý přístup medailéra.

Jako výraz nadšení nad zásadní změnou poměrů v Československu můžeme uvést *medaili na Václava Havla* (1989) a *Rafaela Kubelíka* (1991), u níž navíc hrálo důležitou roli, že šlo o dirigenta a skladatele, tedy hudební téma, které v Mašatově díle zaujímá význačnou roli. U Havla zachoval autor ještě realistický postup, ale u Kubelíka vidíme uvolněný rukopis, který uplatnil mj. ve tvářích hudebníků a zpěváků, kde používá výstižně výtvarné zkratky.

Jedna z velmi zdařilých litých medailí představuje „učitele národů“ Jana Ámose Komenského, autora významných filozofických a pedagogických děl, který, jak je všeobecně známo, stál v čele protestantské Jednoty bratrské a byl nucen, v době třicetileté války opustit rodnou zem. Zemřel v holandském Naardenu. Způsob, jakým Mašata zpracoval Komenského podobiznu, je na hranici realismu a expresionismu. Všechny význačné rysy jsou zachovány, ale hmota

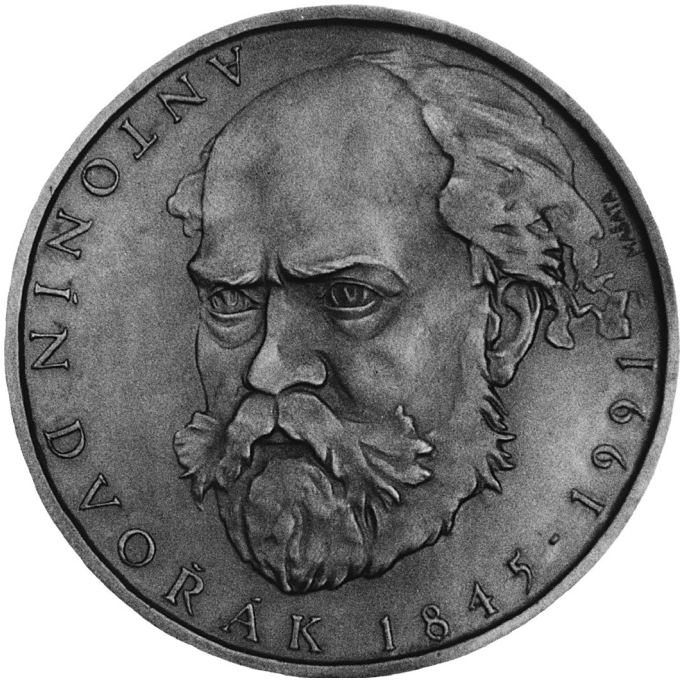

• Antonín Dvořák, 1990 / litá, bronz, 200 mm

• Medaile Za hrdinství, 1994 / ražená, stříbro, 36 mm

reliéfu není zdaleka uhlazená, je velmi živá, dynamická a je do ní snad vložena myšlenka o tom, že i Komenského dílo je živé.

Pro expozici ve Vlašském dvoře v Kutné Hoře, která představuje dějiny mincovnictví a medailérství v dílech českých medailérů, vytvořil Vladislav Mašata *litou medaili s dvojportrétem Štěpána Šlika*, zakladatele jáchymovských dolů a do roku 1526, do bitvy u Moháče, neomezeného pána šlikovského majetku, *a jeho bratra Vavřince* – královského rady a hejtmana Starého Města Pražského. U jejich podobizen vyzdvihl strukturu hmoty – tedy tvaroslovný prvek a předvedl jakousi portrétní licenci, jež má upomenout na „duchovní otce“ české tolarové ražby.

Ve výše uvedených „hudebních“ námětech už se ztrácí obrys, který ještě u Komenského „držel“ relativně pevně pohromadě; portréty lité v cínu nebo bronzu jsou značně dynamické, hmota se sjednocuje a zase rozpadá, detaily jako oči, ústa, nos vystihují nejpodstatnější rysy. Reliéf lze chvílemi chápat jako nefigurativní dílo, ale ne nadlouho, protože tvary se brzy zase spojují a srůstají v portrét. Toto je v různých dílech užíváno v různé míře. Některé podobizny hudebníků jsou utvářené tak, jako by jednotlivé oddělené formy sršely, jsou nabity pohybem podávajícím svědectví o síle jejich génia a posedlosti uměním.

K nejpádnějším a nejvýrazovějším patří např. *tvář Duka Ellingtona* nebo *Raye Charlese,* k nejrealističtějším v duchu stále přítomné exprese *Frank Sinatra*, jehož hlava je obklopena jakousi „svatozáří“ z mrakodrapů, které přerušují klidný okraj kruhu medaile a vyrážejí z plochy do okolního prostoru jako atributy, mezi nimiž a jejich obyvateli se Sinatra pohyboval. Další skladatelé a interpreti, kterým dal Mašata osobitou podobu, jsou např. *Louis Armstrong* (také spíše expresivně realistický), *Diana Ross, Tanya Tucker*. Jeho obliba jazzové hudby je zřejmá, ale má slabost i pro skladby vážné hudby či jistý druh hudby populární.

• Rafael Kubelík, 1991 / litá, bronz, 130 mm

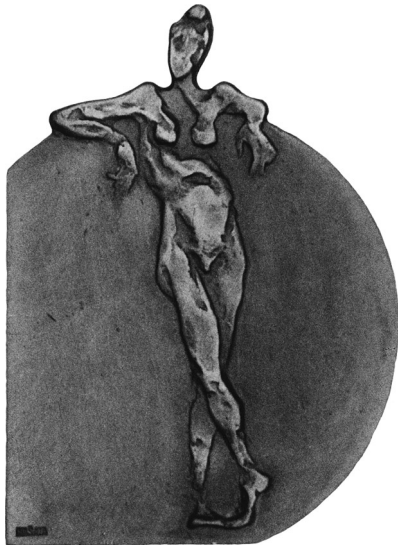

• Čekání, 1994 / litá, cín, 130 mm

Na ražené *medaili sv. Ludmily*, babičky nejslavnějšího českého světce sv. Václava, která je rovněž patronkou země České, překvapí tragický a nesmiřitelný výraz oddané bojovnice za křesťanství. Ludmila zemřela násilnou smrtí, která je naznačena při okraji medaile, kde je vrahova ruka.

Jinou, ale pro Mašatu velmi důležitou polohou jsou ženské akty. Chce v nich vyjádřit obecná lidská hnutí, dojmy, emoce. Zajímá ho tedy nejen ženské tělo jako takové, ale považuje ho za nejlepší médium pro vyslovení svých úvah o již zmíněných stavech duše. Ženy umístěné na ploše kruhu, resp. půlkruhu, vyhlížejí, vyčkávají, zvědavě vykukují za hranici medaile nebo plakety. I když jsou k nám obráceny zády, můžeme vytušit, že se věnují svým nejsubjektivnějším pocitům. Ty odvážnější, jsou pak otočeny k divákovi en face a beze studu vystavují svá těla na odiv. V *Založených rukách* žena zdánlivě odpočívá, ale v pohybu vlasů a živě nakloněné hlavě tušíme proud myšlenek, které jí probíhají hlavou.

Na aktu *Čekání* je žena plna vzrušení, totéž platí o *Vyhlížení*. Připomeňme ještě např. *Zvědavost I a II* nebo *Vzpomínku*. Na *Discu* dívka bezostyšně tancuje, v *Rituálu* už je obsažen i mužský prvek, který jsme na předchozích medailonech tušili; protože sálal ze všech pórů ženských těl.

Odlišný je *Děs* – muž s hrůzným výrazem, otevřenými ústy v úleku, nebo křiku. Nepřipomíná – i když vzdáleně – právě tato práce Munchův obraz *Křik?* Mohlo by jít o ozvuky tvorby jednoho z největších expresionistických malířů, která se našemu medailérovi stala jakýmsi kultovním dílem?

Hrozí se tento člověk vztahu se ženou, je si vědom všech úskalí, která takový vztah přináší? Anebo jde o vyjádření bezprostředního dojmu, bez hlubšího zkoumání příčin? Jde o zachycení okamžité emoce, která se ve formě projevuje dynamikou a sžíravým neklidem? Obdobný, se silným pocitovým nábojem je *Úprk*.

O *Rituálu*, ukazujícím vztah mezi mužem a ženou, byla již zmínka. Obě pohlaví představují dva protipóly, a tím vzniká napětí, instinktivní, ale i citové, které je v díle přítomno. Mašata vyjadřuje symboliku vazeb (zvlášť sexuálních) abstrahující, expresivní formou. (Např. *Pozvání, Vábnička*.)

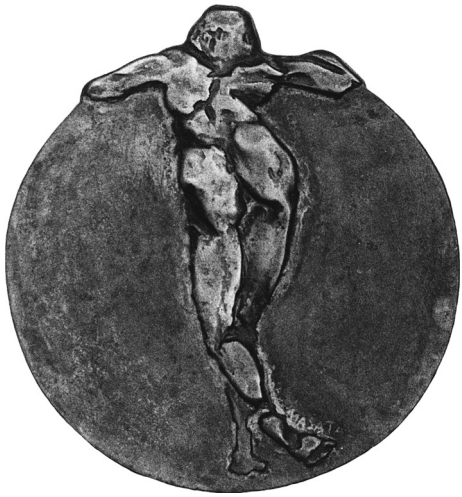

• Zvědavost I a II, 1994 / litá, bronz, 130 mm

Na kruhový kotouč, který je medailí, ale i jakýmsi mikrosvětem postavy, umisťuje medailér ženské akty, postavy se od kruhu nemohou odpoutat, i když často vysunují za tuto „hranici" ruce, nohy nebo hlavu, jejich těla jsou srostlá se základnou.

Mašata si oblíbil erotické motivy jako modely mužského a ženského principu. Avšak tady se nejen předvádí nahá postava, ale v její nahosti je i odhalení vnitřních vzruchů. Tento erotizující způsob použil i ve *Svaté Rodině*. Z lidských postav i zvířat vytváří určité znaky, stačí naznačit hlavu svatého Josefa nebo oslíka. Děj není omezen na konkrétní prostor, nic není názorně zobrazeno, ale i přesto poznáme, že nahá žena, držící děcko je Panna Maria, odhalená, ale neprovokující.

U většiny litých medailí se scény odehrávají v neutrálním prostoru, zvláště u plaket *z cyklu se sv. Rodinou* záměrně chybí perspektiva a postavy se jakoby vznášejí. (*Útěk do Egypta.*) *Svatá Rodina* opouští tradiční náboženské schéma a stává se z ní rodina člověka s novorozenětem, ztrácí vžitou aureolu, a je nám proto blízká.

Mašata tvoří pod bezprostředním dojmem, vrhá hmotu na podklad, ale přesně ví, jak komponovat a vyzývá diváka, aby se sám podílel na odhalování tvarů a celé kompozice. Divák se může nechat vést názvem, který ho podněcuje k dalšímu hledání. Expresivně abstraktní forma může být přijímána i jako čistá abstrakce – je tu tedy dvojí možnost přijetí díla. Složitost vztahů mezi mužem a ženou je jaksi zašifrována ve složitém tvarosloví, ale podstata zůstává jednoznačná. Ženské postavy v kruhu či neúplném kruhu jsou identifikovatelnější, uzavřenější tvary upomínají na půvab ženské figury. Vysunuté končetiny či hlava jsou také vtipným prvkem, který narušuje a zároveň ozvláštňuje klasickou podobu medailonu a plakety.

Na litých medailích s ženskými akty užívá umělec různé patiny – zvláště zelenou a šedou, které znásobují působivost díla.

Na některých Mašatových reliéfech jsme překvapeni bujností, připomínající barokní tvary. Jeho forma jistě pramení z barokní výrazovosti, extatičnosti, je ale obohacena i expresivitou počátku 20. století a jeho vlastním viděním světa, jež oslovují uvedené znaky. Toto pojetí pak autor komponuje do svých postav různého psychického rozpoložení.

Mašatův projev se vyvíjí na ražbách od strohého realismu (*Antonín Dvořák*), přes uvolněnější rukopis (*AVU*) až k drsné otevřenosti (*Sv. Ludmila*) – jakoby se i v ražbách odvažoval na cestu

• Volně stoupá dým, 1997 / litá, cín, 180 mm

svobodnějšího projevu, oproštěného zcela od popisného realismu – a k tomu mu jistě napomohla jeho tvorba nezávislá na zakázkách objednavatelů, velmi často majících odlišnou představu od té tvůrcovy. Že to chce značnou dávku smělého ducha dokládají právě Mašatovy ražené medaile z poslední doby. Nejnovější je Jan Masaryk, objednaný Ministerstvem zahraničí ČR. Někdejšího ministra zobrazil medailér psychologicky velmi výstižnou formou, sochařsky modelovanou do sice nízkého, ale rozmáchleji strukturovaného reliéfu, jakoby s použitím špachtle.

Mašata pracuje nejraději zcela samostatně a na základě vlastní inspirace. Akty, jejichž nahota odkrývá pohled i do duše, jsou proto v tomto smyslu deformovány.

Že Mašatu zajímá lidské tělo, dokazují také drobné figurální plastiky z bronzu, sedící, opírající se nebo pololežící na malých mramorových kostkách, někdy torzovitých. Přes své nevelké měřítko, anebo právě díky němu, jsou velmi působivé.

Vladislav Mašata je otevřený i experimentální tvorbě – to se týká zejména jeho originálních skleněných plaket.V posledních letech si vydobyl nezaměnitelné místo také v oblasti trojrozměrné, ve volné plastice. Našel si tu svou řeč, výrazně dramatickou, drtící, útočnou i ironickou.

•••••

Musikporträte und Akte auf Plaketten und Medaillen von Vladislav Mašata

Die Autorin befasst sich mit dem Werk des tschechischen Medailleurs und Bildhauers Vladislav Mašata (geb. 7. 4. 1948). Sein Werk umfasst geprägte Arbeiten, zum Beispiel die Medaille Für Heldentum und Für Freiheit, historische Persönlichkeiten (Antonín Dvořák), Heiligen (die Hl. Ludmila) und Jubiläen der wichtigen Ereignisse (Nationaltheater), aber auch gegossene Arbeiten, in denen der freie formelle und inhaltliche Ideenreichtum des Autors zum Ausdruck kommt. Die zwei wichtigsten Bereiche der gegossenen Medaillen sind Arbeiten auf Thema der bekannten Jazz- und Rockmusiksänger (Duke Ellington, Ray Charles, Diana Ross), und weiter auch Mädchen- oder Frauenakte und Paare von Mann und Frau, die Psychik, Gemütsbewegung und auch Instinkt zum Ausdruck bringen. Sie beinhalten keinen Selbstzweck und auch die Form wird immer freier und mit Nachdruck auf Emotivität.

Die Arbeiten aus der letzten Zeit beweisen, dass Vladislav Mašata seine thematischen Bereiche immer erweitert und er widmet sich auch ungewöhnlichen technischen Verfahren in der Medaillenkunst. Er experimentiert mit Glas und er widmet sich auch Figuralskulpturen in Lebensgrösse. Seine Gestalten haben eine beinahe drastische Wirkung auf den Zuschauer.

Übersetzt von B. Vančura

materiály

Další varianta pražského groše Vladislava II. Jagellonského

(poznámka k typologii jagellonských pražských grošů)

Emil Novák

Pražské groše téměř 250 let patřily mezi oblíbené mince u nás i daleko za hranicemi tehdejšího českého státu. Nejvíce se jich zachovalo z období poměrně dlouhé vlády českého krále Vladislava II. (1471–1516). Jejich častý výskyt v nálezech a tím i ve sbírkách veřejných či soukromých svědčí o obrovském rozsahu mincovní produkce v kutnohorské mincovně. Pokusů o stanovení chronologie a typologických rozborů těchto na první pohled rozmanitých, ale nedatovaných ražeb, lze v české numismatické literatuře zaznamenat hned několik.[1] Na ně navazuje podrobná a vědecky podložená práce Jarmily Háskové,[2] která přes řadu dílčích doplnění z hlediska typologie,[3] nastínila dosud nepřekonané chronologické členění Vladislavových pražských grošů a je ji proto třeba stále brát za základ při práci s tímto numismatickým materiálem. Od vydání této studie již uplynulo dlouhých třicet let, ale stále se objevují nové a nové kamínky do výsledné mozaiky pestrého jagellonského mincovnictví u nás.

Nedávno jsem získal do své sbírky další Vladislavův pražský groš, který jako varianta zatím nebyl popsán a navíc se jedná o zajímavou chyboražbu. Mince má průměr 26,9 × 27,3 mm, hmotnost 2,858 g a následující opisy:

Líc a: WLADISLAVS SECVNDVS

b: ✠DEI✠GRATI ✠REX✠BOEMIE

Rub: ✠✠✠GROSSI✠PRAGENSES

[1] SMOLÍK, Josef: *Pražské groše a jejich díly (1300–1547),* reprint díla z roku 1894 doplněný K. CASTELINEM a I. PÁNKEM, Praha 1971; TEISINGER, Jindřich: *Varianty pražského groše Vladislava II. (1471–1516),* České Budějovice 1934; CASTELIN, Carl Otto: *Die Prager Groschen Wladislaus II. von Böhmen,* příloha časopisu Der Münzsammler 7, 1933, České Budějovice 1934; VÁGNER, Václav: *Poslední emise grošů Vladislava II.,* Sběratelské zprávy 6, č. 3 a 4, 1951.

[2] HÁSKOVÁ, Jarmila: *Pražské groše z let 1471–1526, Vladislav II. – Ludvík I.,* ČNS – pobočka Hradec Králové, Hradec Králové 1971.

[3] SCHILLER, Jiří: *Nové poznatky k otázkám chronologie pražských grošů Vladislava II. Jagellonského,* in: Problematika mincovníctva Jagelloncov, Materiály z V. československo-polskej numismatickej konferencie, Svit 20.–22. mája 1988, Nitra-Svit 1988, s. 115 nn.

Podle mého názoru groš patří mezi ražby typu XII,[4] nesoucí výrazný rukopis řezače želez, který J. Hásková připisuje Blažkovi Drábovi[5] a časově řadí do let 1494–1502.

Lev je velmi jednoduché kresby a jeho hřívu tvoří dvě řady poměrně úzkých měsíčků postavených v řadě jeden za druhým. Koruna na hlavě lva je s ostrými výčnělky lilií bez kuliček. Ocas má nápadně rozevřenou horní smyčku a u kořene ani ve smyčce ocasu nejsou žádné ozdoby. Koruna na líci je již novějšího typu s nápadně vysokou střední lilií. Začátek lícního opisu má navíc tečku a začátek rubního opisu dvojtečku ve srovnání s obvyklým uspořádáním rozdělovacích znamének. Mezi slovy WLADISLAVS SECVNDVS nejsou žádná rozdělovací znaménka. Mezi slovy vnějšího opisu DEI GRATIA REX BOEMIE je jako rozdělovací znaménko použitý jednoduchý křížek. Ve slově GRATIA chybí na konci písmeno A, takže slovo je ve tvaru GRATI.[6] Písmeno M ve slově BOEMIE je dole otevřené. Kytička rozdělující na rubu slova GROSSI PRAGENSES je ve tvaru písmene X a písmena S ve slově GROSSI jsou ležatá, bez výrazných patek. Na základě dosud uvedeného popisu lze minci bezpečně zařadit pod typ XII do skupiny f. V této skupině J. Hásková uvádí 12 variant.

Lícní strana popisovaného groše se nejvíce podobá variantě 10, kde místo chybného tvaru GRATA je na mém groši rovněž chybný tvar GRATI. Rubní strana je známá a můžeme ji najít u typu XII ve skupině c, varianta 2; ve skupině e, varianta 7 a ve skupině f, varianta 4. Toto zjištění znovu podporuje již několikrát vyřčený názor o delší životnosti spodních razidel,[7] protože razidlo s charakteristickou dvojtečkou na začátku opisu nacházíme jak na starších, tak i na mladších groších z let 1494–1502.

Jako třídící kritérium pro rozlišení starších a mladších ražeb lze použít v souladu s prací J. Háskové tvar koruny na lící.[8]

Domnívám se, že je pouze otázkou času, kdy se některému z dalších zájemců o mince grošového období podaří objevit při určování přírůstků nové zajímavosti a seznámí s nimi širší veřejnost. Jsem také přesvědčen, že již dozrává čas ke shrnutí všech dosud publikovaných příspěvků a doplňků, které jsou roztroušeny v různých časopisech a sbornících a orientace v nich začíná být obtížná. Výsledkem by měla být nová práce zahrnující nejen tyto doplňky, ale hlavně vědecky zpracované nálezy mincí za uplynulých třicet let. J. Hásková, která nové vydání jagellonských grošů připravuje, jak jsem byl informován, to jistě neopomene.

•••••

Eine weitere Variante des Prager Groschens von Vladislav II. Jagiello (eine Bemerkung zur Typologie)

Der Autor beschreibt eine neue Variante des Prager Groschens von Vladislav II. Jagiello, die gleichzeitig eine Fehlprägung ist. Aufgrund der ikonographischen Analyse hat er diese Variante nach der Studie von J. Hásková unter den Typ XII in die Gruppe „f" eingereiht (der Zeitabschnitt 1494–1502, der Eisenschneider Blažek Dráb). Von den zwölf in der Studie angeführten Varianten ähnelt der beschriebene Groschen der Variante Nr. 10 am meisten.

Statt der fehlerhaften Form GRATA steht aber in dem Wort GRATIA ein anderer Fehler und zwar GRATI.

Übersetzt von J. Horáček

•••••

[4] HÁSKOVÁ, J.: *Pražské groše,* s. 24.

[5] Viz též LEMINGER, Emanuel: *Královská mincovna v Kutné Hoře,* Praha 1912, s. 369.

[6] Minci jsem prohlédl velmi pečlivě a vícekrát. Jedná se skutečně o chybu řezače želez při výrobě razidla. Již několikrát jsem se totiž v praxi setkal (zejména na aukcích ČNS) s „variantami" a „chyboražbami", které vznikly dvojrázem, tj. chybou pregéře, a nikoli řezače želez. Měly tedy význam pro zkoumání techniky ražby, ale nikoli pro typologii či dokonce chronologii.

[7] HÁSKOVÁ, J.: *Pražské groše*, s. 21.

[8] HÁSKOVÁ, J.: *Pražské groše,* s. 17.

Pět starších medailí Karla IV.

Tomáš Kleisner

Výborný, široce pojatý dvoudílný soupis Milana Bašeho[1] můžeme z numismatické sbírky Národního muzea nejprve doplnit dvěma nově zpřístupněnými medailemi:

1. Karel IV. přijímá Braniborsko od kurfiřta Otty.[2]

Na aversu je poprsí panovníka zpředu, s opisem K. KARL IV HAUPT DES LÜZELBURG. HERRSCHERSTAMM. IN BRANDENB. BIS 1378 NOV. 29 * (císař Karel IV., hlava lucemburského panovnického rodu; v Braniborech do 29. listopadu 1378). Značeno dole C.P.

Revers ukazuje trůnícího císaře, před kterým klečí kurfiřt Otto, a opis vysvětluje, že KURFÜRST OTTO ÜBERGIEBT DIE MARK BRANDENBURG DEM KAISER 1373 AUG. 15 * (kurfiřt Otto odevzdává braniborskou marku císaři 15. srpna 1373). Značeno v dolní úseči G. LOOS DIR. H. GUBE FEC.

Na hraně je nápis AUS DER MEDAILLEN MÜNZ ANSTALT V. G. LOOS DAN. LOOS SOHN IN BERLIN * .

Medaile je bronzová o průměru 50,6 mm.

Tato ražba zahajuje sérii vlasteneckých medailí 19. století, připomínajících události z braniborských a pruských dějin a zdejší markrabata, kterou vydával Loosův berlínský závod. Postup byl následující: Gottfried Bernhard Loos vyrazil první medaili a ohlásil vydání dalších, jakmile „*dostatečný počet subskribentů pokryje náklady*.“ Pak se měla každé dva měsíce objevit nová medaile až po dokončení celé série. Předplatitelé dávali za stříbrný odražek 5 1/3 tolaru, za bronzový 1 tolar.

• H. Gube a K. Pfeuffer – Karel IV. přijímá Braniborsko od kurfiřta Otty, mezi 1821–1830 / *foto V. Dvořáková*

[1] BAŠE, Milan: *Císař římský, král český Karel IV. 1316-1378 na medailích, pečetích a pamětních mincích*, Praha 1998. – Karlovi IV. v podání medailéra Michala Vitanovského byla věnována příloha Num. listů 53, 1998, č. 5/6, které přinesly i řadu jubilejních karlovských mincí, medailí a jejich návrhů. Num. listy průběžně zaznamenávají i další medaile.

[2] Národní muzeum, dva kusy H5-114.823 a H5-69VIIIbAE171. O medaili a celé sérii STEGUWEIT, Wolfgang: *Die Berliner Medaillen-Münze Loos*. Kunst und Technik der Medaille und Münze. Das Beispiel Berlin. Ed. W. Steguweit. Berlin 1997, s. 186, č. 2.7.

Heinrich Gube (1805–1848) zhotovil reversní stranu medaile. Avers je práce Loosova stálého rytce Karla Pfeuffera (1801–1861), který zde pracoval od roku 1821. Horní hranicí pro vznik medaile je rok 1830, kdy je uvedena v prodejním katalogu.

Karel IV. koupil Braniborsko pro svého syna v roce 1373 od Otty Líného za značnou sumu dvě stě tisíc zlatých a připojil jej k zemím Koruny české. Jejich součástí bylo markrabství pouze do roku 1415, kdy jej Zikmund Lucemburský převedl i s kurfiřtskou hodností na Hohenzollerny, kteří odtud pak v 17. století položili základ pruského státu.

2. Jednostranná litá medaile, která ve větším rozměru napodobuje líc Karlovy zlaté buly.[3] Postavu trůnícího panovníka obklopuje opis KAROLUS . DEI . GRA . ROMANORI . REX . SEMP. AUGUSTUS + / . ET . REX . / . BOEMIE .

• Neznámý autor – Karel IV., 19./ 20. století / *foto V. Dvořáková*

Oproti gotické předloze[4] jsou změněny některé detaily císařova oblečení, lem jeho pláště, zcela přepracována byla Karlova hlava, která dostala silnější portrétní rysy a novou korunu, více připomínající svatováclavskou. Navíc autor naší medaile přidal uzavřenou císařskou korunu, kterou položil na trůn vedle vládce. Bronzová medaile o průměru 280 mm má nahoře v hraně vyvrtané dva otvory pro zavěšení.

Karlova Zlatá bula, která upravovala základní státoprávní poměr českých zemí k Říši, je na našich medailích a mincích vlastenecky reprodukována od poloviny 19. století až dodnes. Předkládanou medaili si proto netroufáme nijak blíže datovat, Národní muzeum ji koupilo ze soukromé sbírky v roce 1978, spolu s podobnou medailí sv. Václava.

Pro medaili od Christiana Wermutha (1661–1739), která byla pouze rámcově určena jako práce z počátku 18. století,[5] můžeme uvést přesnější datum 1694–1698. Na sérii římských císařů začal Wermuth pracovat v roce 1694, kdy razil medaili Julia Cesara. Ve svém prvním na-

•••••

[3] Národní muzeum, H5-20/78, 2.

[4] Reprodukci buly má BAŠE, M.: *Císař římský*, s. 72.

[5] BAŠE, M.: *Císař římský*, č. 3.

• Ch. Wermuth – Karel IV., mezi 1694–1698 / *foto T. Kleisner*

bídkovém seznamu z roku 1698 již uvádí čtyřicet jeden kus, mezi kterými je i Karel IV.[6] Následně 30. ledna 1699 získal svolení Leopolda I. značit své medaile „*cum privilegio Caesaris*“, což se také objevuje na dalších ražbách císařské série, která dosáhla dvou set sedmnácti kusů. Všechny medaile mají nápisové reversy, shrnující životní data a významné události vlády. Na avers Wermuth umístil hlavu příslušného panovníka „*podle nejlepšího starého vyobrazení, které bylo možné opatřit, a s úplnými tituly*.“ Doboví znalci ovšem přijímali medailérovy reklamní tisky s rezervou, protože věděli, že „*většina portrétů reprodukovala mědirytiny norimberského umělce Dorsche, kromě některých antických císařů, jejich hlavy byly převzaty ze starověku. … Hlavy pozdějších císařů, od Karla Velikého až po Fridericha III., otce Maxmiliána I., jsou většinou apokryfní, zatímco portréty antických císařů jsou dělány podle dobrých originálů.*“[7]

• Vyobrazení medaile Karla IV. v knize K. Heraea z roku 1719 / tisk 1828 / *foto T. Kleisner*

•••••

[6] WOHLFAHRT, Cordula: *Christian Wermuth*, London 1992, s. 20.

[7] Z korespondence polního maršála Flemminga z roku 1726 cituje WOHLFAHRT, C.: op. cit., s. 102, p. 71. – Z norimberských Dorschů by přicházeli v úvahu jak Erhard Dorsch (1649–1712), tak jeho syn Christoph (1676–1732). Jednotliví členové této umělecké rodiny se věnovali nejenom kresbě a mědirytectví, ale i medailovým kolkům, řezbě skla i kamejí.

• Neznámý autor – Karel IV., před 1719 / *foto T. Kleisner*

Jeden typizovaný portrét neváhal Wermuth použít u různých vládců, pouze doplnil jiný opis. Dokončení série trvalo téměř dvacet let, podíl dalších umělců na práci zaštítěné Wermuthovým jménem není sice blíže známý, ale byl jistě nezbytný, uvážíme-li množství zakázek jeho dílny, která v nejlepších letech produkovala novou medaili každý týden! Z císařské série měl Wermuth na skladě připravené stříbrné medaile, kus ve váze jednoho lotu stál tolar, odražek v pozlacené mědi 12 grošů, měděný 8 a cínový 6 grošů. Na zvláštní přání razil i zlaté odražky ve váze pětidukátu.[8] Z tohoto velice širokého rozpětí cen je dobře vidět, že jeho medaile kupovali jak bohatí, tak chudí sběratelé a numismatika nebyla záležitostí jediné třídy.

Bašeho soupisové číslo 5 pokládá již Z. Míková ve svém starším článku [9] za pravděpodobnou práci z počátku 19. století, ale ve skutečnosti je tato medaile o sto let starší: sice ji uvádí Heraeova kniha,[10] která byla tištěna v roce 1828, ale to je reprodukce spisu a tabulek kreslených správcem císařského numismatického kabinetu Karlem Gustavem Heraeem (1671–1725). Pracoval na ní v letech 1710 až 1719. Bezpečně proto můžeme říci, že medaile vznikla ještě před rokem 1719.

K úvaze pak můžeme dát ještě bližší vymezení: Karl Gustav Heraeus byl dvorním antikvářem a inspektorem medailí jmenován 30. září 1710[11] a podle svých vlastních slov si předsevzal *„opatřit kabinet především unikáty.“* K tomu účelu nejenom prostudoval jednotlivé habsburské numismatické sbírky, ze kterých pro Vídeň vybral nejzajímavější kusy: neváhal také nechat vyrobit medaile, které nikdy neexistovaly, jako například medaile braniborských markrabí.[12] K těm zdá se patřit i tato medaile Karla IV., kterou bychom tak mohli celkem přesně datovat do

•••••

8 *Specificatio derer Medaillen oder Schau-Stücke in Gold, Silber, vergüldt- und puren Kupffer auch Englischen Zinn verfertiget und zu bekommen bey Christian Wermuthen*, Gotha 1698.

9 MÍKOVÁ, Zdeňka: *Karel IV. na medailích*, Num. listy 34, 1979, s. 8–21, č. 3.

10 HERAEUS, Karl Gustav: *Bildnisse der regierenden Fürsten und berühmter Männer*, Wien 1828, s. 38 a tab. 28, č. Ie.

11 JEHSENKO, Hansjörg: *Carl Gustav Heraeus (1671–1725). Zur kaiserlichen Repräsentation zwischen 1710–1720,* Diplomní práce na Karl-Franzens-Universität, Graz 1996, s. 7.

12 O Heraeově doplňování císařského kabinetu fiktivními medailemi HOLZMAIR, Eduard: *Carl Gustav Heräus als Initiator fiktiver Medaillen*, Numismatische Zeitschrift 77, 1957, s. 69–76. – Na věc upozornil již dříve Eduard Fiala, záznam jeho přednášky otiskl Věstník numismatické společnosti česko-slovenské v Praze 5, 1923, s. 263–4.

• Pečetní sekret Karla IV. / *foto J. Pekárek*

let 1710–1719. Důkaz ovšem chybí. Na reversu medaile je orlice s rozepjatými křídly a opis IUSTE IUDICATE FILII HOMINUM (Spravedlivě suďte, synové lidští), které byly převzaty z pečetního sekretu císaře Karla.[13] Rozvržení je shodné se středověkou pečetí, způsob zpracování ale ukazuje na pozdějšího modeléra. Medaile z litého olova o průměru 39,2 mm váží 34,11 g.[14] Mikuláš Adaukt Voigt ji uvádí ve stříbře; považuje ji za pravou.[15]

Druhou medaili Karla IV. vyobrazenou u Heraea z pražské sbírky neznáme, se vší pravděpodobností bude ve Vídni a také se zdá být falzem.[16] Protože Heraeovy tabulky jsou ryté pečlivě a reprodukují jednotlivé medaile ve skutečné velikosti, můžeme doplnit její velikost 31 mm.

Třetí medaili vydala lucemburská státní spořitelna k 600. výročí úmrtí panovníka. V pařížské mincovně bylo v roce 1978 raženo 500 kusů podle modelu Charlotty Engelsové z Lucemburska (*1920).[17] Hlava na aversu je modelována podle Parléřovy busty v triforiu Svatovítské

• Vyobrazení medaile Karla IV. v knize K. Heraea z roku 1719 / tisk 1828 / *foto T. Kleisner*

•••••

[13] BAŠE, M.: *Císař římský*, s. 75, obr. 7.

[14] Medaile z Katzovy sbírky má v Národním muzeu inv. č. H5-58 560.

[15] VOIGT, M. A.: *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen. Zweyter Band*, Prag 1772, s. 376, č. 12 a s. 379. Děkuji PhC. Štěpánu Váchovi za laskavé upozornění.

[16] HERAEUS, K. G.: *Bildnisse*, s. 38 a tab. 28, č. Id. – MÍKOVÁ, Z.: *Karel IV.*, s. 13, č. 4.

[17] WEILLER, Raymond: *Les médailles dans l'histoire du pays de Luxembourg*, Louvain-la-neuve 1979, s. 98, č. 10.

• Ch. Engelsová – Karel IV., 1978 / *foto archiv*

katedrály, doplněná opisem BOEMIAE PATER – IMPERII CONSERVATOR – PATRIAM SUBLIMAVIT (otec Čech – rozmnožitel Říše – okrášlil vlast). Značeno CH. ENGELS. Revers věrně reprodukuje Karlovu císařskou majestátní pečeť, přivěšenou na listině z roku 1357 v lucemburském archivu, včetně poškození textu.[18]

Na okraj poznamenáváme, že v soupise uvedená medaile na paměť opravení Karlova mostu z roku 1892[19] je prací Karla Abrahama, vydanou z podnětu Karla Chaury.[20] Vyskytuje se i jako hranáč.[21]

•••••

Fünf ältere Medaillen des Kaisers Karl IV.

Das Verzeichnis der Medaillen des Kaisers Karl IV. von Milan Baše aus dem Jahr 1998 kann um weitere ältere Prägungen und Detailinformationen ergänzt werden: Die Medaille von Heinrich Gube und Karl Pfeuffer wurde in Berlin zwischen den Jahren 1821 und 1830 geprägt.

Die einseitige gegossene Medaille ist eine Nachahmung, in grösseren Abmessungen, der Aversseite der Goldenen Bulle von Karl IV.

Die Goldene Bulle von Karl IV., die das grundsätzliche staatsrechtliche Verhältnis von Böhmen und Mähren zu dem Reich regelte, wurde auf den Medaillen und Münzen in Böhmen auf patriotische Weise seit der Mitte des 19. Jahrhunderts bis zu den heutigen Tagen abgebildet. Die beschriebene Medaille kann daher nicht näher datiert werden. Das Nationalmuseum kaufte sie aus einer Privatsammlung im Jahr 1978, zusammen mit der ähnlichen Medaille des Hl. Wenzels.

Die Medaille von Charlotte Engels, die im Jahr 1978 in Luxemburg herausgegeben wurde, ist in Böhmen noch nicht bekannt gewesen.

Für die Medaille von Christian Wermuth (1661–1739), die nur ungefähr als eine Arbeit aus dem Anfang des 19. Jahrhunderts bestimmt war, können wir die genauere Datierung 1694–1698 angeben.

Die Nummer 5 im Verzeichnis von Baše ist eine Restitution des 18. Jahrhunderts, die allem Anschein nach aus Anregung des Antiquars am Wiener Hof Karl Gustav Heraeus zwischen den Jahren 1710 und 1719 hergestellt wurden.

Übersetzt von B. Vančura

•••••

[18] Reprodukci buly má BAŠE, M.: *Císař římský*, s. 75.

[19] BAŠE, M.: *Císař římský*, s. 87.

[20] *Medaile v zemích českých*, Praha 1924, s. 47, č. 190/3.

[21] Materiál k článku byl shromážděn za finanční podpory Grantové agentury České republiky č. 404/03/0572.

Z dějin Brazílie – vznik republiky Piratini (1835–1845) v jižních provinciích Rio Grande do Sol a Santa Catarina

Jaroslav Kovařík

V roce 1831 se brazilský císař Petr I. vzdal trůnu ve prospěch šestiletého syna Petra II. a odplul 13. listopadu téhož roku do Evropy. Po odstoupení Petra I. se poměry v Brazílii velice zhoršily, ve financích zavládl nepořádek a chaos. Vzpoury obyvatel propukly hlavně v provinciích Sao Paulo, Minas Geraes, Rio Grande do Sol.

Dne 20. dubna 1835 se sešlo zákonodárné shromáždění v Rio Parde, kde předseda vlády Fernandes Braga dal zatknout signatáře petiční kampaně proti úředníkům Rio Parde v jižní provincii Rio Grande do Sol. To dalo podnět k začátku revoluce Farroupilha – „otrhanců či hadrářů." V noci na 20. září partyzáni rozprášili oddíl vládní jízdy. Bento Goncalves v čele revolučních vojsk vtáhl 21. září do Porte Alegre. Fernandes Braga z Rio Grande zasáhl u Arroia Grande a milice porazil. Vzbouřenci se ale přeskupili, část vládních vojsk přemohli a část zahnali za uruguayskou hranici.

Vládní zmocněnec dr. José de Araújo Ribeiro, který byl poslán na jih jako nový provinční šéf, získal na svou stranu Benta Manuela, z revolučních jižanských vůdců. Nepodařilo se mu však zabránit, aby se válka v lednu 1836 znovu rozhořela. Provázel ji obvyklý chaos dobrodružnosti s nedostatkem jasných cílů. V následné bitvě porazil další povstalecký velitel Antonio Souza Neto plukovníka Silvu Tavaraese u potoka Seival a 11. září 1836 vyhlásil, že se z Rio Grande do Sol stává nová nezávislá Jihoamerická republika. Do čela státu byl jmenován Bento Goncálves „jako ochránce republiky a riograndské svobody". Dne 6. listopadu 1838 byl Bento Goncálves zvolen prezidentem republiky. V obci Piratini povýšené na hlavní město zaznělo Tedeum a vznikl název Republika Piratini. Dne 29. srpna 1838 prezident adresoval své poselství národům světa, v němž zdůraznil, že Rio Grande do Sol se odtrhlo od Brazílie. V lednu 1839 přenesli revolucionáři hlavní město do Cacapavy v geografickém středu země. V červenci téhož roku další povstalecký jižanský generál David Canabarro zamířil s vojsky na sever. Došlo k dalším bitvám, např. o město Laguna a k vyhlášení nezávislosti provincie Santa Catarina, změněné na Republiku Catarinense.

Císařská vojska osvobodila město Lagunu 15. listopadu 1839. Pak zamířila na nechráněnou Cacapavu, kterou republikáni opustili 22. března 1840, a své středisko přenesli do Alegrete v jihozápadním cípu Rio Grande do Sol. Partyzánská válka malých riograndských oddílů se táhla celé měsíce a ještě v roce 1841 slibovala úspěchy. Revolucionáři přenesli znovu hlavní město do Cacapavy. Dne 9. listopadu 1842 přijel do Porto Alegre baron Caxias z ústřední vlády, vybavený hodností polního maršála a předsedy provinční vlády v Rio Grande do Sol. Poté došlo 26. května 1843 k velké bitvě mezi revolucionáři a císařskou armádou v Ponche Verde. Revolucionáři podlehli, ale válku neukončili. V polovině listopadu 1844 překvapila císařská armáda Davida Canabarra s republikánskými oddíly u Cerra de Porongos a další porazila u Passa do Leao.

Dne 27. února 1845 si plukovník Alves de Lima e Silva, jinak baron Caxias, vynutil mírovou smlouvu, čímž revoluci Farroupilha v Rio Grande do Sol potlačil. Celé revoluční období na jihu Brazílie skončilo definitivně v roce 1845 v Pernambuku.

Odkaz této revoluce se objevil na mincích Brazílie a okolních států.[1] Kontramarky republiky Piratini byly na nich raženy podle některé literatury v období let 1835–1845.

[1] Mincovní značky: R – Rio De Janeiro, B – Bahia, G – Goias, C – Cuiaba, M – Minas Gerais, SP – Sao Paulo.

• Argentinský 2real 1813 s kontramarkou republiky Piratini / zvětšeno / *foto V. Dvořáková*

Objevují se na měděných mincích Brazílie nominální hodnoty 20reis, 40reis, 80reis a stříbrných mincích v hodnotě 320reis, 640reis a 96reis. Jsou vyraženy i na mincích okolních států, např. Colombia–Cundinamarca, 8real z roku 1820 a 1821, dále na argentinském 2realu 1813 J z mincovny Potosí.

Kontramarka na mincích republiky Piratini je oválná o rozměrech 10 × 12 mm. Zobrazuje dvě spojené ruce proti sobě držící meč, na jehož vrcholu je symbolická čapka Svobody.

Kontramarka z mé sbírky, kterou publikuji, je vzácná. Rád bych zaznamenal, kolik mincí s touto kontramarkou je v kolekcích našich sběratelů, které žádám o informaci.

•••••

Použitá literatura

KLÍMA, J.: *Dějiny Brazílie*, Praha 1998.
KRAUSE, CH. L. – MISHLER, C.: *Standard Catalog of World Coins 1801–1900,* 3. vydání, Iola, Wisconsin.

•••••

Die Gründung der Republik Piratini (1835–1845) in den südlichen Provinzen Brasiliens

Der Autor erwähnt die politische Situation, die in Brasilien zu einem Revolutionsausbruch und zur Gründung der Republik Piratina in den Jahren 1835–1845 geführt hat. Die Gegenstempel dieser Republik befinden sich auf brasilianischen Münzen sowie auf Münzen der Nachbarländer. Der Autor veröffentlicht eine dieser aussergewöhnlichen Prägungen aus seiner Sammlung.

Übersetzt von B. Vančura

Nejstarší psí známka

Jiří Boháč

Na téma psích známek bylo toho v českých numismatických časopisech napsáno hodně. Někteří sběratelé je odmítají a jiní pilně, a dnes velice obtížně, shánějí. Také cena vzácnějších z nich, vydaných především před rokem 1900, někdy dosahuje výše několika set korun. Mým záměrem není otevřít na toto téma další diskusi, ale upozornit na nejstarší zachovanou psí známku, vydanou na našem území ještě v době Rakousko-Uherska.

Známka je z roku 1869 a pochází z Kroměříže, která spolu s Olomoucí obdržela jako první na Moravě povolení k vybírání poplatků za držení psů. V roce 1870 dostala souhlas ke stejné činnosti další moravská města – Příbor, Moravská Třebová, Svitavy, Brno a Znojmo, o rok později pak Nový Jičín a Jihlava. V Čechách byly poplatky ze psů zavedeny až roku 1873.[1]

Popis známky:

Líc: V horní polovině oválného mincovního pole opis: KREMSIER (=Kroměříž), v dolní polovině mezi dvěma drobnými čtyřlístky letopočet – 1869. Ve středu plochy podélná, uprostřed rozšířená čára.

Rub: Oválné mincovní pole hladké, v ploše vyraženo číslo 158.

Známka oválného tvaru s původním ouškem byla ražena z obecného kovu (Fe) o rozměru 31,5 × 37 mm a hmotnosti 8,91 g.

Vzhledem k tomu, že jsem nenašel žádný písemný zdroj, který by další psí známky z roku 1869 uváděl, domnívám se, že mnou popsaný exemplář je unikátem.[2]

Die älteste Hundemarke

Der Autor veröffentlicht die älteste und unikate Hundemarke aus der Stadt Kroměříž (Kremsier), die schon in dem Jahr 1869 herausgegeben wurde.

Übersetzt von J. Horáček

[1] DUBSKÁ, I. – DUBSKÝ, R.: *České a moravské psí známky 19. století,* Sběratelské zprávy č. 54, ČNS, pob. Hradec Králové 1987, s. 110–117.

[2] Fotografie tohoto exempláře byla publikována již v roce 1999. Viz BOHÁČ, J.: *Psí šperky,* Magazín MF Dnes, 13. 5. 1999, č. 19, s. 32–34.

nové medaile

První novoroční medaile numismatické stolní společnosti v Praze / V. Oppl

Již několik let se schází skupina pražských numismatiků k diskusním setkáním u prostřeného stolu. Nejedná se o žádné pevněji organizované sdružení, jde v podstatě o dvanáct nadšenců, které spojuje problematika mincí a medailí i nadšení pro tento sběratelský obor a kteří se co do počtu skutečně vejdou k jednomu stolu. Již od předminulého století nebyla podobná sdružení žádnou vzácností a mívala charakter jakýchsi prvních klubů. Některá se později stala zárodky skutečných organizací. Numismatická společnost československá vznikala velice podobným způsobem, v počátcích se také jednalo o stolní společnost.

Členové této skupiny pražských numismatiků jsou samozřejmě řádně organizováni v ČNS a řadu z nich tvoří její funkcionáři. Není tedy žádnou další novou sběratelskou organizací a nadále zůstane prostou skupinou přátel starých mincí, kteří mají několikrát za měsíc chuť si o nich zcela volně popovídat, pochlubit se novými přírůstky do sbírek, prohlédnout si zachycená falza či se seznámit se zajímavou literaturou.

Protože se počet členů této skupiny časem stabilizoval, došlo ke společnému rozhodnutí, že z jejího popudu budou pravidelně vydávány novoroční medaile. Inspirací k jedné ze stran se stala známá pamětní medaile Donebauerovy numismatické stolní společnosti se jmény členů z roku 1886. Na straně druhé by se měly každoročně měnit náměty významných výročí toho kterého roku. Pro rok 2003 bylo rozhodnuto vzpomenout 750. výročí korunovace českého krále Přemysla Otakara II. Autorem medaile je Vladimír Oppl a ražbu provedla firma Triga.

Líc: Písmena PF, od nich se v pravotočivém víru rozchází 12 paprsků, ve kterých

jsou jména členů (Michal Burian, Jiří Fridrichovský, Vladimír Hanibal, Luboš Král, Jiří Chlapík, Michal Mašek, Zdeněk Petráň, Martin Rozhoň, Jan Svoboda, Pavel Vojtíšek, Karel Zabilanský, Vladimír Zavázal), opis: IN NUMMIS VERITAS.

Rub: Vyobrazení krále na koni v brnění s kopím a štítem převzaté z jezdecké pečeti Přemysla Otakara II., opis: PŘEMYSL II. OTAKAR *1233-1253 KRÁL ŽELEZNÝ A ZLATÝ 26.8.1278 PADL NA MORAVSKÉM POLI + . Pod jezdcem sign. OPPL a velký letopočet 2003.

Průměr 30 mm. Medaile byla ražena ze stříbra (32 ks), mosazi (96 ks) a mědi (16 ks).

Novoroční medaile 2003 pražské numismatické stolní společnosti byla zhotovena pouze pro její členy jako darovací, a proto se s jejím prodejem nepočítá.

Z. Petráň / foto V. Dvořáková

■ osobní zprávy

Zemřel dr. Adam Więcek

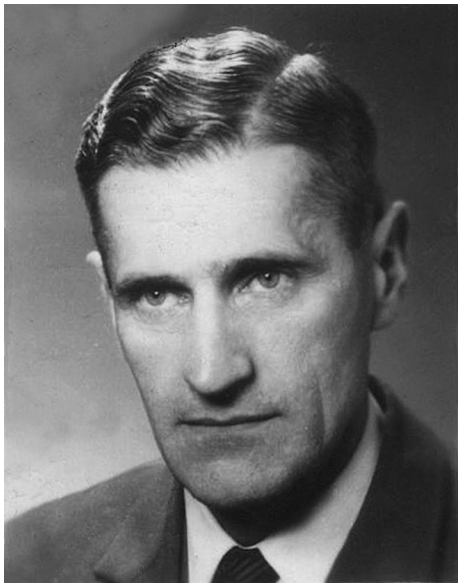

Adam Więcek se narodil 23. ledna 1923 v Brzezanach v tarnopolském vojvodství (100 km východně od Lvova). Před druhou světovou válkou začal studovat gymnázium, ve studiu pokračoval v Buczaczu návštěvami tajného vyučovacího kroužku a tam též r. 1943 maturoval. V letech 1945–1950 studoval historii umění na univerzitě v Lodži (první ročník) a Vratislavi. Již během studií pracoval ve vratislavském Arcidiecézním muzeu. Do r. 1963 byl zaměstnancem Slezského muzea, nejprve jako kustod, později ve funkci zástupce ředitele. V r. 1960 obhájil doktorát na základě práce *Sebastian Dadler rzeźbiarz i medalier gdański XVII wieku* (tiskem 1962). Z jeho iniciativy vzniklo ve Vratislavi světoznámé Muzeum Sztuki Medalierskiej. Ředitelem této instituce byl až do odchodu na penzi r. 1988. Je těžké v několika větách podat charakteristiku tohoto muzea vybudovaného takřka od základů A. Więckem. Stojí za připomenutí, s jakými prostorovými těžkostmi se muzeum ve svých počátcích potýkalo: několik let nemělo stálé sídlo, až 1. září 1982 našlo definitivní umístění poblíž hlavního náměstí a v roce 1989 byly návštěvníkům zpřístupněny výstavní sály v barokním měšťanském domě U zlatého slunce (Rynek č. 6).

Muzeum shromažďovalo medaile, medailony, plakety, odznaky, řády a dekorace polské i zahraniční. Do sbírek byly zařazovány i jiné umělecké práce medailérů – drobná sochařská díla, návrhy medailí a vyznamenání, sádrové modely, razidla medailí a formy na jejich odlévání. V době, kdy byl Adam Więcek ředitelem muzea, se vytvořila sbírka čítající okolo 40 tisíc exponátů a muzeum uspořádalo na 250 výstav, z toho 40 v zahraničí. Díky nim získalo polské medailérství značné renomé jednoho z nejzajímavějších a nejavantgardnějších uměleckých odvětví ve světě. Základním úkolem muzea pod Więckovým vedením byla bádání o historii a současnosti polského medailérství. Výsledky byly prezentovány v muzeálním časopisu Biuletyn Muzeum Sztuki Medalierskej. Mimořádnou péčí ředitele se muzejní knihovna rozrostla do podoby nejrozsáhlejší specializované numismatické knihovny v Polsku.

Rozsah vědecké práce A. Więcka byl značný a rovněž různorodý: zahrnuje práce z historie umění, medailérství, muzeologie a filatelie. Nejhodnotnější a nejznámější jsou jeho studie o medailérství – Adam Więcek byl všeobecně uznávanou autoritou v tomto vědním odvětví na celém světě. Mezinárodní ohlas si vydobyl monografií o medailéru S. Dadlerovi, ale i řada jiných děl se setkala v zahraničí se značným zájmem (viz četné recenze a anotace jeho publikací např. v českém tisku: Karger, V.: *Těšínské poznámky k dílu Adama Więcka Medale Piastów śląskich*, Slezský numismatik 15, 1958, s. 1–2; Kalus, J.: Num. listy 14, 1959, s. 55, atd.). Jeho vědecké dílo zahrnuje více než 260 článků, pojedná-

ní a 21 knih. Mnoho publikací má základní význam, proto též čeští znalci slezské numismatiky a medailérství musí mít Więckovy práce na zřeteli, za všechny jmenujme alespoň: *Medale Piastów śląskich* (Warszawa 1958); *Dzieje sztuki medalierskiej w Polsce* (Kraków 1972, 1989); *Medale pamiątkowe Jerzego Wilhelma, księcia legnicko-brzesko-wołowskiego (w 280-rocznicę śmierci ostatniego Piasta śląskiego 1675–1955)*, Kwartalnik Opolski 1, 1953, č. 3-4, s. 103–116; *Jan Neidhardt, slezský medailér XVII. století*, Časopis Slezského muzea, Opava 1958, s. 61–88; *Jan Buchheim – medalier śląski XVII wieku*, Wiadomości Numizmatyczne 7, 1962, s. 77–107; *Monety i medale Wazów polskich bite dla księstwa nyskiego oraz opolsko-raciborskiego*, Kwartalnik Opolski 9, 1963, č. 4, s. 37–50; *G. Dewerdeck i J. Chr. Kundmann pionierzy badań śląskiego medalierstwa*, Kwartalnik Opolski 36, 1990, č. 1-4, s. 82–85; *Hans Rieger – medalier śląski 1. połowy XVII stulecia*, Wrocławskie Zapiski Numizmatyczne, č. 1–2, 1999, s. 61–68.

Adam Więcek měl rovněž velké zásluhy na poli upevnění česko-polských vztahů. Oficiální spolupráce v oboru slezského mincování a medailérství byla navázána mezi Slezskými muzei v Opavě a Vratislavi. Stalo se tak během Więckovy návštěvy Opavy v září 1958. Z iniciativy vratislavských numismatiků – muzeologů byla r. 1961 svolána koordinační komise slezských muzeí se sídlem v Opole, jejímiž členy byli rovněž zástupci opavského muzea a numismatické společnosti. Vznik Muzeum Sztuki Medalierskiej ve Vratislavi r. 1965 česko-polskou spolupráci dále prohloubil, zvláště v oblasti medailérství. Projevilo se to v systematické a plánovité výměně výstav (Brno, Opava, Praha a reciprocně Vratislav). Więcek do tehdejšího Československa často zajížděl přednášet: v r. 1961 referoval v Opavě o slezském medailéru Buchheimovi, v r. 1964 v podzimním cyklu přednášek k 150. výročí Slezského muzea představil polské medailérství 16. – 20. století, o rok později podal tamtéž výklad o novém muzeu ve Vratislavi a jeho poslání. Účastnil se X. numismatických dnů Slezska a severní Moravy 1965 a referoval zde na téma „K českopolským numismatickým stykům Opavy a Vratislavi“. Velice blízký si byl s opavským numismatikem a badatelem dr. Jaromírem Kalusem, který recenzoval všechny závažné Więckovy publikace (především v Numismatických listech) a překládal jeho příspěvky do češtiny. Nezdráháme se proto zopakovat jeho hodnocení z r. 1978: „*Horlivý zastánce česko-polských styků, hodně publikoval o umění majícím styčné body s Československem a Polskem. Aktivní dopisovatel Slezského numismatika, Časopisu Slezského muzea a jiných českých časopisů. Nedovedli jsme si představit jediného podniku opavské pobočky ČNS bez jeho přítomnosti. On to byl, který zavítal první do Opavy a navázal tak upřímné česko-polské kontakty v numismatice a drobné plastice, kterou s nevšedním elánem vykonává pro sblížení a přátelství Čechů a Poláků*“. (Kalus, J.: *Dr. Adam Więcek pětapadesátiletý*, Numismatický dopis, č. 11–12, 1978, s. 8).

Nakonec musíme připomenout, že dr. Więcek byl nejen vědcem, ale i sběratelem: vlastnil cenné sbírky známek a pohlednic. Jeho filatelistická kolekce zahrnovala mj. doklady poštovní historie Vratislavi od 17. století do r. 1950. Vytvořil též sbírku rakouských korespondenčních lístků z let 1869–1918/19. Milovníky ex-libris zaujme, že dr. Więcek jich měl 28 vlastních (z toho 5 nerealizovaných). Jedním z umělců, který pro něj knižní značku vytvořil, byl Lumír Šindelář (1 originál + 3 návrhy).

Dr. Adam Więcek vědecky pracoval až do posledního dne svého života, proto jeho smrt všechny zaskočila. Zemřel ve Vratislavi 7. 6. 2002. Byl zcela nepochybně největším znalcem polského, resp. slezského medailérství všech dob.

R. Pieńkowski

Publikace A. Więcka vydané v českých časopisech:

Česká města v kresbách B. B. Wernera, Časopis Slezského muzea (dále ČSM) 1, 1957, s. 1–45.

Jan Neidhardt, slezský medailér XVII. století, ČSM 1, 1958, s. 61–88.

Nové slezské medaile – opolská a vratislavská, Slezský numismatik (dále Sn) 1958, č. 15, s. 1–2.

Jan Wysocki, současný slezský medailér, Sn 1-2 (21-22), 1960, s. 6–7.

Vratislavská medaile na polského básníka Julia Slowackého, Sn 4-5 (24-25), 1960, s. 17–18.

Neznámé archivní prameny o sporu sochaře Jana Brokoffa s jeho žákem Jiřím Urganským, ČSM 1960, s. 78–90.

Nová medaile k dvojitému jubileu města Vratislavi, Sn 8-9 (28-29), 1961, s. 34.

Vzácná vratislavská medaile ve sbírkách Slezského muzea v Opavě, Sn 13-14 (33-34), 1962, s. 50–52.

Prace opawskiego rzeźbiarza Jana Jerzego Lehnerta w Polsce – díla opavského sochaře Jana Jiřího Lehnerta v Polsku, ČSM 2, 1963, s. 91–94.

„Witajcie bracia Czesi“ – polská památková medaile na počest příjezdu českého Sokola do Krakova r. 1884, Sn 18-19 (38-39), 1963, s. 72.

Medaile na hudebníka a skladatele Josefa Elsnera z Grodkova v Horním Slezsku, Sn 20 (40), 1963, s. 74–76.

Medaile archeologického muzea ve Vratislavi, Sn 1-2 (41-42), 1964, s. 5–6.

Jan Jiří Urbanský český sochař ve Slezsku, Umění 2, 1964, s. 135–150.

Ezechiel Paritius i jego działalność na Śląsku i w Polsce. Ezechiel Paritius z Litomyšle a jeho činnost ve Slezsku a v Polsku, ČSM 1, 1964, s. 17–22.

Odznak „Za zasługi dla miasta Opola“, Sn 3 (43), 1965, s. 13–14.

Inventarizace a vědecké zpracování medailí, plaket a vyznamenání v Muzeum Sztuki Medalierskiej ve Vratislavi, Sn 4-5 (44-45), 1965, s. 18–20.

Třetí česko-polská medaile, Sn 4-5 (44-45), 1965, s. 26.

Soudobá polská medaile a plaketa, Moravské museum, Brno 1967, s. 4–9.

Unikátní česká medaile Vladislava Jagellovce, Sn 16-17 (56-57), 1968, s. 85–86.

Wrocławsko-opawskie kontakty numizmatyczne, Sn 18-19 (58-59), 1968, s. 98.

Krakovští medailéři. Ze sbírek Muzea medailérského umění ve Vroclavi, Moravské muzeum, Brno, září 1985, s. 3.

Kremnická rytecká legenda

Je špatným zvykem našich sdělovacích prostředků zapomínat na jméno autora uměleckého díla, o kterém se referuje. Stává se to často i u ražených medailí a mincí. Je však někdo, kdo bývá v takových případech v ještě hlubším stínu, a to je rytec. A přitom je jeho podíl u ražby nezastupitelný. Sebedokonalejší pantograf, který zmenšuje umělecký návrh pro raznici, je jenom stroj a výsledek redukce je jenom mechanická replika originálu převedená do malého formátu. Rukopis autora a duch originálního modelu dodá až ruka rytce a na jeho kvalitě velmi záleží. Bez dobrého rytce nevznikne dobrá ražba. Jsme tedy kvalitním rytcům hodně dlužni a tato poznámka je malou splátkou jednomu z nich.

Ján Allerám se narodil 2. 6. 1938 v Kremnici, prožil zde celý život a žije zde dodnes, už jako důchodce. Věrnost jednomu městu se u něj snoubila s věrností jednomu povolání. Třiačtyřicet let pracoval jako rytec v kremnické mincovně, kde se vyučil u Antona Háma, Španielova žáka a tehdy hlavního rytce. Jána Alleráma si řada současných českých medailérů (včetně autora této poznámky) ještě pamatuje jako člověka, kterému byly v mincovně svěřovány ty nejnáročnější práce, včetně československých pamětních mincí. Nejde však jen o špičkového rytce realizujícího cizí návrhy. Vícekrát provedl medaili i podle vlastního návrhu, jak se mohli přesvědčit roku 1995 návštěvníci pražské výstavy *Slovenská medaila ’95*, kde měl J.Allerám svou vitrínu. Ani dnes své řemeslo zcela neopustil a příkladem je jeho spolupráce s NBS – Múzeem mincí a medailí v Kremnici. Až potud jde o individuální životní příběh talentovaného a pracovitého člověka, který se v roce 2003 dožívá pětašedesáti let. Pokračování však má další, takříkajíc dynastický rozměr.

Když se totiž zeptáme rytce Alleráma na jeho předky, dozvíme se překvapující sku-

tečnosti. První toho jména přišel do Kremnice již koncem 18. století z vídeňské mincovny, kde byl hlavním rytcem s titulem císařského rady. On i jeho potomci už zůstali kremnické mincovně i ryteckému řemeslu věrni. Jméno Allerám se nachází v mnoha pozdějších seznamech zaměstnanců a vyskytl se i případ, kdy v soupisech rytců bylo toto jméno najednou i třikrát. Allerámové byli na místech prvního, druhého i třetího rytce. Byly ovšem i výjimky, mezi které patřil shodou okolností ve 20. století otec J. Alleráma, který sice v mincovně také pracoval, ale rytcem nebyl. Když mladý Ján nastupoval, vítal ho ředitel ing. Horák, sám respektovaný znalec dějin mincovny, jako pokračovatele rytecké dynastie.

Kremnická mincovna se svojí nepřerušenou tradicí od 14. století do dneška nepředstavuje nějaký abstraktní kulturně-historický fenomén. Nebyla by nikdy tím, čím je, bez svých odborníků. Její existence byla podmíněna jednotlivci i celými rody produkujícími po staletí krásně ražené mince i medaile, investujícími do této práce své nejlepší vlastnosti, dovednosti i zdraví. Takovým rodem byli i Allerámové.

M. Vitanovský

■ výstavy

Mince a medaile na Bavorské zemské výstavě 2003 „Zimní král“

Dne 8. května 2003 byla v německém Ambergu slavnostně zahájena Bavorská zemská výstava 2003 věnovaná osobnosti a době zimního krále Fridricha Falckého. Místo vernisáže, která se konala v bazilice sv. Martina, přítomnost několika set pozvaných hostů, mezi nimiž nechyběli představitelé českých vědeckých a kulturních institucí, a zahajovací projevy bavorského státního ministra pro vědu, výzkum a umění a vrchního starosty města Ambergu, doplněné zasvěceným úvodním slovem ředitele Domu bavorských dějin prof. dr. Clause Grimma, naznačovaly výjimečnost zpřístupňovaného výstavního projektu, na jehož přípravě a realizaci se podílely svými odbornými silami a zapůjčenými exponáty kromě jednotlivců desítky institucí jedenácti zemí, mimo jiné z České republiky Národní památkový ústav České Budějovice, Zámek Frýdlant, Státní vědecká knihovna Liberec, Roudnická Lobkowiczká knihovna Nelahozeves, Městské muzeum a galerie Polička, Archiv Pražského hradu, Historický ústav Akademie věd ČR, Muzeum hlavního města Prahy, Národní galerie, Národní knihovna, Národní muzeum, Státní ústav památkové péče středních Čech, Státní ústřední archiv v Praze, Strahovská knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, Správa Pražského hradu, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze a Muzeum města Ústí nad Labem. V budově amberského Městského muzea, v jehož prostorách lze výstavu zhlédnout do 2. listopadu 2003, je instalováno na 800 pečlivě vybraných předmětů, rozdělených do 13 tematických celků. V devíti z nich využili autoři výstavy k zpodobení doby a osudů Fridricha Falckého též část zachovaných numismatických památek, zapůjčených převážně z fondů mincovního kabinetu v Mnichově. S prvými, s raženou stříbrnou medailí Christiana Malera z roku 1607 na říšský sněm v Řezně (tzv. kurfiřtská medaile s portréty a znaky sedmi kurfiřtů) a se stříbrnou pamětní medailí na 400. výročí narození Fridricha Falckého z roku 1996 se návštěvník setká hned v prologu výstavy. V její druhé části, věnované svatbě šestnáctiletého Fridricha se stejně starou anglickou princeznou Alžbětou z rodu Stuartů, k níž došlo v roce 1612, nalezne vzácný dukát z téhož roku s Fridrichovým portrétem (ražen pravděpodobně ve Zweibrückenu) a portrétní medaile Jana de Bommaert (medaile na příjezd manželů do Falce s portrétem Fridricha na líci a Alžběty na rubu; me-

daile s Fridrichovým portrétem na líci a znaky a heslem na rubu) a Nicholase Hilliarda (medaile s portrétem Alžběty). Medailí Christiana Malera z roku 1615 je zde připomenuto narození Fridrichova prvorozeného syna Jindřicha Fridricha (1614–1629) a pozornosti jistě neunikne krásná oválná stříbrná medaile – niello Simona Passeho z doby kolem roku 1616/17, zpodobňující mladou kurfiřtskou rodinu. Tato medaile byla pravděpodobně protějškem podobně pojaté medaile anglického krále Jakuba I. s jeho manželkou Annou a princem Karlem. Další dvě medaile (olověná oválná medaile místodržitele Horní Falce v letech 1595-1621 Kristiána I. von Anhalt-Bernburg, dílo Matthaeuse /Mathise/ Carla z roku 1607, a nedatovaný jednostranný odražek medaile Anny von Anhalt-Bernburg) jsou součástí souboru předmětů, dokumentujících dějiny Horní Falce a jejího rezidenčního města Ambergu. Přirozeně nejčastěji se numismatické památky objevují v šesté části výstavy, pojednávající o královské korunovaci v Čechách. Vystaveny jsou krásné oválné stříbrné medaile Christiana Malera s dvojportréty Fridricha a Alžběty, medaile Jana de Bommaert s Fridrichovým portrétem na líci a s portrétem Alžběty na rubu, zlatá oválná medaile Jana de Vos(?) s Fridrichovým portrétem na líci a na rubu s korunou drženou rukama stavů zemí Koruny české nad falckým lvem, Malerova zlacená stříbrná medaile s českým a falckým lvem na líci a znaky na rubu, připomínající korunovaci a alianci Falce a Anglie, a zlatá holdovací medaile pražských měst v hmotnosti pětidukátu. Tento cenný soubor medailí doplňují ukázky korunovačních mincí (zlatá a stříbrná klipa a dvoudukát) a Fridrichových zlatých ražeb z pražské mincovny (desetidukát a dukát 1620). Připojeny jsou též pamětní dvoudukát města Vratislavi k Fridrichově návštěvě v roce 1620 a tříkrejcary českých a moravských stavů z roku 1619. I další oddíl výstavy, který dokumentuje bitvu na Bílé hoře, využívá svědectví medailérské tvorby, a to prezentací dvou variant medailí Christiana Malera na paměť protihabsburského odboje a medailí neznámého autora z roku 1628, námětově spojených s touto bitvou a s opětovným získáním české koruny Ferdinandem II. (v české literatuře jsou tyto medaile uváděny jako medaile Ferdinanda II. k založení kláštera servitů a kostela P. Marie na Bílé Hoře a autorsky jsou připisovány Donátu Starckovi). Zmínit je třeba ještě zlatou medaili kurfiřta Maxmiliána I. Bavorského v ozdobném rámečku se závěsem, kterou vytvořil Antonio Abondio kolem roku 1630, a jen o málo starší medaili téhož kurfiřta od Christiana Malera (je datována k roku 1623) a velkou zlatou medaili Georga Pründta (průměr 72 mm, hmotnost 169,9 g) z roku 1661 na obnovu zničeného rezidenčního města Falckého kurfiřtství Heidelbergu s portrétem druhorozeného Fridrichova syna Karla Ludvíka (1617–1680), který se stal po vestfálském míru ve Falci jeho nástupcem. Při prohlídce výstavy sotva lze přehlédnout 29 mincí a 78 početních žetonů, které byly součástí tzv. Tillyho pokladu, odkrytého při archeologických výzkumech v letech 1964 a 1981–1984 v Heidelbergu. Velká, několikametrová vitrína, v níž jsou instalovány společně s několika sty nalezenými předměty denní potřeby, náleží vedle řady skvostných uměleckých děl k jednomu z vrcholů zpřístupněné výstavy, jejíž architektonické a grafické řešení stejně jako obsáhlý katalog (376 stran s vyobrazeními převážné většiny vystavených předmětů) včetně CD-ROM si zaslouží plného ocenění. Zmínit je třeba i to, že popisky k jednotlivým exponátům jsou dvojjazyčné, v němčině a v češtině. Výstavě, jejíž uskutečnění je výsledkem mnohostranné mezinárodní spolupráce, a podobně i jejím promyšleně koncipovaným doprovodným projektům a výukovým programům pro jednotlivé věkové skupiny mládeže lze přát, aby se setkaly s co největší diváckou odezvou. Bylo by jistě vítané a prospěšné, kdyby o ni projevila odpovídající zájem i česká veřejnost. Opravdu stojí za zhlédnutí.

E. Šimek

Medaile ze sbírek Jihočeského muzea

Dlouholetý správce bohaté numismatické sbírky Jihočeského muzea dr. Jiří Chvojka připravil na duben až prosinec roku 2002 v Českých Budějovicích soubornou výstavu medailí, která poučila a potěšila nejenom nezasvěcené návštěvníky; i numismatici zde obdivovali vzácné ražby renesanční, barokní a empirové. Z místního fondu zhruba čtyř tisíc medailí vybral autor pro výstavu na tři sta kusů, které instaloval na protilehlých stěnách dlouhé úzké chodby, ve vitrínách s dostatečně silným osvětlením, ve kterém vynikly všechny drobné detaily.

Materiál si autor rozčlenil na sedm oddílů, od úvodního zrození medaile postupoval chronologicky až k současnosti. Samostatná část seznamovala s medailemi jihočeskými, včetně některých dosud neznámých.

Kvalitu výstavy symbolicky předznamenával již první exponát, výborně zachovaný bronzový sestercius císaře Commoda (180–192). Středověk, jehož finanční systém byl založený výlučně na drahých kovech, považoval tyto velké antické pamětní mince za medaile a jejich nálezy byly také jedním z podnětů vzniku moderních renesančních medailí. Ty na výstavě zastupovaly také kvalitní kopie italských renesančních medailí, podle dr. Chvojky patrně práce sochaře a medailéra Jindřicha Kautsche (1859–1943), který byl od roku 1888 muzejním správcem. Považuji zařazení kopií mezi originály za zcela oprávněné, ať již z důvodů úplnosti nebo bezpečnostních, a případné spory u výstav medailí na rozdíl například od obrazů za zcela bezpředmětné. Již v 16. století kolovaly medaile odlité z původních ražených a i pro objednavatele přitažlivost medaile přece spočívá právě i v množství „kopií“, které může rozdělit mezi své přátele.

Vystavené jáchymovské medaile byly nejvyšší kvality a výborně zachované, s patinou neztemnělou působením špatného ovzduší jako v Praze. To platí pro všechny kusy. V této části byla vystavena i unikátní medaile jihočeského velmože Viléma z Rožmberka z roku 1587, připisovaná Benediktu Riedlovi. Medaili z litého stříbra kryje kvalitní jemné zlacení a zasazena je do původního nebo alespoň starého stáčeného závěsu s ouškem.

Z barokní vitríny vyzdvihuji velkou litou medaili horního města Příbrami pro Karla VI. z roku 1728, která patří k několika málo barokním medailím, vydaným českými městy. Zdejší exemplář je kupodivu zlacený, ačkoliv první medaile, poslaná do Vídně, byla ze stříbra vytěženého v obnovených příbramských dolech. Samostatný oddíl tvořily korunovační medaile a žetony.

Z období po roce 1918 mne zaujal soubor Šejnostových portrétních medailí první vlády a členů parlamentu i účastníků zahraničního a domácího odboje, seskupených kolem Španielovy medaile T. G. Masaryka z roku 1935. Celek byl uložen ve velké dobové kazetě z modrého sametu.

Po českých středověkých mincích, československých platidlech, mincích a bankovkách evropských států i zámoří výstava zpřístupnila veřejnosti další z bohatých fondů Jihočeského muzea a bývala by si zasloužila samostatný katalog. Dr. Chvojka připravuje nyní k tisku soupis medailí Českých Budějovic a okolí, který česká numismatika již dlouho postrádá.

T. Kleisner

Líce a rub peňazí

Pod týmto názvom bola v Kremnici 30. mája 2003 slávnostne otvorená nová numizmatickohistorická expozícia. Otvoreniu predchádzal koncert v hradnom Kostole sv. Kataríny. Po ňom mali pozvaní hostia možnosť uvidieť prácu kolektívu pracovníkov NBS-Múzea mincí a medailí a popredných slovenských numizmatikov. Autormi výtvarnej podoby expozície sú Pavol Choma a Dušan Voštenák. Stála výstava je inštalovaná v zrekonštruovanom gotickom

dome na Štefánikovom námestí č. 10/19, kde vystriedala starú expozíciu, ktorá tu fungovala v rokoch 1977–2000. Odborné pracoviská a depozitáre boli pred rekonštrukciou objektu presunuté do vedľajších historických budov, takže všetky miestnosti mohli byť využité expozične. Výstavná plocha sa tým podstatne zväčšila, nakoľko oproti pôvodnému stavu pribudli nové priestory v podzemí a v podkroví. Podtitul expozície *Peniaze a medailérstvo v dejinách Slovenska* napovedá, že okrem histórie mincí je tu prezentovaný aj vývoj medailérstva. Úvod prehliadkovej trasy tvoria dejiny kremnického baníctva a samotného mesta. Novootvorená expozícia je v súčasnosti najmodernejšou a najkomplexnejšou expozíciou tohto druhu na Slovensku. Podrobnejšie sa k nej vrátime v niektorom z ďalších čísiel Num. listov.

N. Vitanovská

■ informace

Výstava mincí a medailí posledních Rožmberků v Národním muzeu v Praze

Po sto šedesáti sedmi letech od Hankovy základní práce se vrací Národní museum k celkovému zpracování ražeb Viléma a Petra Voka z Rožmberka a jejich první prezentaci veřejnosti. V Rychlebech ražené dukáty a Vilémovy tolary z roku 1587 doplní dobové i pozdější medaile. K nim budou přiřazeny pečeti obou velmožů a jejich dědiců pánů ze Švamberka, podle dochovaných účtů také práce rožmberských medailérů. Výstavu připravuje numismatické oddělení Národního muzea za přispění dalších veřejných sbírek: třeboňský archiv např. přislíbil zapůjčit kresebný návrh Vilémova dukátu. Výstava, jejímž iniciátorem a autorem je mgr. T. Kleisner ve spolupráci s dr. Zuzanou Holečkovou, se bude konat v Lobkovickém paláci na Pražském hradě v červnu až srpnu 2004.

Redakce Num. listů

■ kronika

Den otevřených dveří v České národní bance

V sobotu 23. června 2001 se poprvé v historii ústřední banky České republiky uskutečnil Den otevřených dveří (DOD) v České národní bance (ČNB). Možnosti prohlídky sídla naší centrální banky tehdy využilo na 3 000 návštěvníků. U příležitosti 10. výročí své existence připravila ČNB další DOD na sobotu 7. června 2003.

Návštěvníci vstupovali v době od 9 do 16 hodin do hlavní budovy (postavena v letech 1936–1942 podle návrhu Františka Roitha pro Živnostenskou banku, a.s.) ústředí a pražské pobočky ČNB vchodem Na příkopě 28 (naproti Prašné bráně).

Po bezpečnostní kontrole obdrželi zájemci leták s informací o historii budovy a činnostech ČNB, prošli klientskou halou pražské pobočky, kde se seznámili s peněžním provozem a pokračovali do 1. a 2. podzemního podlaží, kde byla v roce 2002 v bývalém safesovém trezoru otevřena expozice ČNB „Lidé a peníze“.[1] Ta však nebyla přístupná v obvyklé podobě (projekce dvou filmů a volná prohlídka po dobu cca 60 minut několikrát denně čtyři dny v týdnu), ale jen po krátké prohlídkové trase, vedoucí kolem vitrín s materiály z let 1918–1939 ke zřejmě nejatraktivnější vitríně č.15, obsahující soubor zlatých mincí a medailí (nechybí mezi nimi zlaté mince Františka Josefa I., Československa a České republiky, cizozemské mince z období standardu zlaté mince a několik medailových ražeb, včetně Šejnostovy medaile k dokončení stavby velechrámu sv. Víta na Pražském hradě) a tunu zlata v osmdesáti uzančních slitcích po 12,5 kg.

Sousedící výstava „Peníze od návrhu

[1] Blíže viz KUDLÍK, Vladimír: *Lidé a peníze – nová expozice ČNB*, Num. listy 57, 2002, s.178–181.

• Schodiště Kongresového centra ČNB zpřístupněného veřejnosti v Den otevřených dveří 7. června 2003 / *foto V. Šedý, P. Štecha a P. Kotrba*

k výrobě“ v předtrezoří expozice seznamovala s postupem přípravy a výroby mincí a bankovek a byla sestavena z materiálů našich výrobců – Bižuterie České Mincovny, a.s. (BČM) a Státní tiskárny cenin, s.p. (STC). V „mincovní části“ zaujal zejména kompletní soubor polotovarů na výrobu mincí peněz od sádrového modelu, přes silikonkaučukovou formu, pryskyřičný odlitek, redukci, matrici a punc až po pracovní razidlo a sada ryteckých pomůcek na jejich ruční úpravy. Ve svislých vitrínách byla umístěna fotografická dokumentace výroby mincí v BČM a představen program výroby medailí z obecných kovů, stříbra i zlata. Nechyběla ani prezentace ostatních výrobních programů BČM, zejména štrasové bižuterie a vánočních ozdob.

V „bankovkové“ části zaujal zejména gilošovací stroj na mechanickou rytinu s dobovými pomůckami a lučebninami a dokumentace procesu výroby bankovek na 20 Kč vzoru 1994 od uměleckého návrhu, přes liniovou rozkresbu, desku s ruční rytinou, hlubotiskový otisk, tiskovou formu pro hlubotisk a nátisky až po rozložené tisky jednotlivých operací na celých tiskových arších. Svislé vitríny obsahovaly fotografickou dokumentaci výroby bankovek včetně stručné historie tiskárny a ukázky starší výroby Tiskárny bankovek Národní banky československé. Ostatní výrobní programy STC reprezentovaly pasy, víza, různé doklady, cenné papíry a záruční listy. Při východu z expozice bylo na obvyklém prodejním místě možné zakoupit upomínkové předměty, mince, medaile a publikace.

Z expozice se návštěvníci vrátili do vstupní haly a pokračovali po hlavním schodišti do 2. patra, kde mohli nahlédnout do zasedací místnosti bankovní rady, pracovny guvernéra, pracoviště odboru komunikace a konferenční místnosti. Dále na trase mohli podiskutovat s experty na bankovní dohled a měnovou politiku a poté přešli na pracoviště bankovních obchodů – dealingu, kde se provádějí tržní operace ČNB.

Návštěvníci pak pokračovali z bankovní budovy do budovy bývalé Plodinové burzy (vystavena v novorenesančním slohu v letech 1893–1895 podle projektu Bedřicha Ohmana s přístavbou z let 1928–1929 podle projektu Bohumila Hypšmana), která po svém uzavření sloužila Československé televizi a ČNB ji odkoupila v roce 1994. Nejprve si prohlédli jednu ze zaměstnaneckých jídelen a odtud prošli do Kongresového centra ČNB. Ve Velkém sále mohli zhlédnout výstavu Evropské centrální banky „Zrození eura“, která byla přístupná veřejnosti i mimo DOD od 3. do 18. 6. 2003 (kromě 8. 6.) v době od 10,30 do 17 hodin. Výstavu tvořil soubor umělecko-dokumentárních fotografií o přípravě, výrobě a distribuci platidel Evropské měnové unie (euromincí a eurobankovek) před jejich vydáním do oběhu od německého fotografa Claudia Hilse. Součástí výstavy byla i doprovodná publikace v české mutaci a projekce filmu. V sousedním Malém sálu bylo možné posezení nad projekcí filmů o činnosti ČNB.

Po expozici a výstavě o euru byl třetím

numismaticky zajímavým bodem foyer Kongresového centra. Kromě výstavy černobílých fotografií Karla Tůmy „Praha na prahu“ zde byly instalovány dva panely odboru ochrany platidel a vitrína s exponáty k problematice penězokazectví. První panel stručně seznamoval s novodobou historií padělání papírových peněz na našem území, druhý obsahoval informace o způsobech padělání a pozměňování peněz, statistiky a výběr ze správní agendy související s touto problematikou. V dozoru a výkladu se střídali dva experti zkušebny platidel.

Plošná vitrína obsahovala několik raritních exponátů, jejichž trvalé vystavení v expozici není možné, neboť by dlouhým osvitem ztratily podstatné vlastnosti. Byl to arch padělaných 100 Kč vzoru 1919 typu 3 (případ Vitold Bromowicz a spol., 1920), všechny tři typy padělků 500 Kč vzoru 1919 (Jan Plevka a spol., Gyula Mészáros a spol. a Joachim Friede – Karl Feistler, všechny 1921) a zřejmě nejlepší padělky československých platidel – 500 Kč vzoru 1923 typu 1 (neznámý pachatel, 1927) a 10 Kč vzoru 1927 typu 4 (Vojtěch Hrdina a spol., 1939). Proces padělání dokumentovaly tři zinkové knihtiskové formy a padělek 20 Kč vzoru 1919 typu 8 (Adolf Göpfert a spol., 1925). Historické exponáty doplňovala řada padělků současných českých bankovek 20 až 5 000 Kč různých vzorů a typů, vyšších i nižších stupňů nebezpečnosti, zhotovených na laserových a inkoustových tiskárnách. Správní agendu dokreslovala evidenční kniha padělků z let 1919–1953 se záznamy o 20 Kč vzoru 1919 z roku 1922 a vzor současné podoby odborného vyjádření ČNB na padělanou bankovku.

Ve foyeru Kongresového centra bylo také možné získat různé materiály o ČNB, Evropské unii a jednotné evropské měně. Posledním zastavením byla učebna s projekcí instruktážních filmů o rozpoznávání pravosti peněz a prohlídka odborné knihovny ČNB se studovnami.

Na různých místech prohlídkové trasy se na devíti velkoplošných panelech mohli návštěvníci seznámit s různými informacemi (např. z historie centrální banky a její budovy), důležitými činnostmi a některými útvary, jejichž pracovišti nemohla trasa procházet (např. platební styk, clearing, technické zázemí). Na různých místech trasy bylo také možné zhlédnout dokumentární filmy, např. „Rekonstrukce budovy ČNB“, „Peněžní provoz“, „Zpracování hotovostí v ČNB“, „Kterak vzniká mince“, „Mince a my“, „Bankovky a my“, „Evropská unie a bankovnictví“.

• Den otevřených dveří v ČNB / návštevníci u informačních panelů / *foto V. Šedý, P. Štecha a P. Kotrba*

Návštěvníci opouštěli ČNB východem z Plodinové burzy na Senovážné náměstí. Při odchodu obdrželi jako suvenýr slisovanou drť českých bankovek, vznikající v procesu zpracování peněz v pobočkách ČNB. Bankovky v obalu ve tvaru válce o průměru cca 50 mm a výšce 30–50 mm představovaly před rozdrcením podle nominální hodnoty částku až 500 000 Kč.

Přestože na rozdíl od prvních DOD v roce 2001 nebylo tentokrát v prohlídkové trase zajímavé technické zázemí (garáže, kotelna, energocentrum), mohla být prohlídka budovy naší emisní banky příjemným zážitkem. I když se Den otevřených dveří konal o velmi horké sobotě, využilo jej na 1 500 návštěvníků.

J. Moravec

Obsah

Josef Paukert
Ještě k denárům s písmeny RƎ pod kaplicí . 97
Nochmals zu Denaren mit RƎ unter dem Kirchengiebel

Jan Štěpán
Neznámý mincmistr a neznámý řezač kolků olomouckého biskupa Karla II. z Liechtenštejna 99
Ein unbekannter Münzmeister und Stempelschneider des Bischofs in Olomouc Karl II. von Liechtenstein

Juliana Boublíková-Jahnová
Hudební portréty a akty na medailích a plaketách Vladislava Mašaty 102
Musikporträte und Akte auf Plaketten und Medaillen von Vladislav Mašata

Materiály
Emil Novák
Další varianta pražského groše Vladislava II. Jagellonského (poznámka k typologii jagellonských pražských grošů) 107
Eine weitere Variante des Prager Groschens von Vladislav II. Jagiello (eine Bemerkung zur Typologie)

Tomáš Kleisner
Pět starších medailí Karla IV. 109
Fünf ältere Medaillen des Kaisers Karl IV.

Jaroslav Kovařík
Z dějin Brazílie – vznik republiky Piratini (1835–1845) v jižních provinciích Rio Grande do Sol a Santa Catarina 115
Die Gründung der Republik Piratini (1835–1845) in den südlichen Provinzen Brasiliens

Jiří Boháč
Nejstarší psí známka 117
Die älteste Hundemarke

Nové medaile 118
Osobní zprávy 119
Výstavy 122
Informace 125
Kronika 125

Na 1. a 4. straně obálky Česká národní banka / text na s. 125

NUMISMATICKÉ LISTY
ROČNÍK LVIII – 2003 – Číslo 4

Vydává: © Národní muzeum, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1

Redaktorka: Jarmila Hásková
Redakční rada: Jiří Horáček, redakční tajemník; Vlastislav Housa, Josef Hrdý, František Kavka, Jaromír Lukas, Věra Němečková, Josef Paukert, Zdeněk Petráň, Jiří Sejbal, Jiří Sláma, Eduard Šimek, Jiří Šimůnek, Michal Vitanovský

Jazyková redakce: Juliana Boublíková
Grafická úprava: Otakar Dušek

Redakce: Národní muzeum, 115 79 Praha 1, Václavské náměstí 68, telefon 224 497 292

Tisk: Arpa, Dvůr Králové nad Labem

Vychází šestkrát ročně

Přímý prodej zajišťuje stánek v hlavní budově Národního muzea, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1
Předplatné v České republice vyřizuje firma Myris Trade s. r. o., P. O. Box: 2, V Štíhlách 1311, 142 00 Praha 4, tel.: 234 035 200, fax: 234 035 207, 244 470 778, e-mail: myris@myris.cz
Zahraniční předplatné vč. Slovenska je vyřizováno výhradně firmou Myris Trade s. r. o., tel.: ++420 234 035 200, ++420 234 035 201, fax: ++420 234 035 207, ++420 244 470 778, e-mail: myris@myris.cz
Ceny předplatného na výše uvedené adrese

Pro členy České numismatické společnosti zasílá Česká numismatická společnost, 101 00 Praha 10 – Vršovice, Arménská 1369, telefon 271 730 775

Redakční uzávěrky
1. února, 30. března, 1. června, 31. července, 1. září, 30. listopadu

Toto číslo vyšlo v říjnu 2003

ISSN 0029-6074, MK ČR E 568